

PROLETAREC

Slovensko Glasilo Jugoslovanske Socialistične Zveze

ŠTEV.—NO. 768.

CHICAGO, ILL., 1. junija (June 1st). 1922.

LETO—VOL.—XVII.

Upravišтво (Office) 3639 WEST 26th ST., CHICAGO, ILL.—Telephone Rockwell 2864.

Postanek in padanje avtokracije. Pot v demokracijo.

Ko se je človek v svojem razvoju povzpental vedno bolj navzgor, je pričel misliti na organizacijo. Ne da bi pred tisočletji poznal pomen besede *organizacija*. Ampak njegov razum je bil že toliko razvit, da je spoznal vrednost kooperacije. Kjer kamna ni mogel prenesti sam, je pronašel, da se ga da prevaliti s pomočjo drugih. Kjer je bil preje proti zverem sam brezmočen, je spoznal, da jih s pomočjo drugih lahko obvlada. To je bil prvotni začetek organizacije. Stvorili so se rodovi, ki so si bili vedno v boju drug proti drugemu, ne kot posamezniki, ampak kot rodovi.

Rodovi so potem dobili glavarje. To je bil že napredek. V početku so bili glavarji zaščitniki, svetovalci in vodje svojih rodov.

V leku stoletij so glavarji že izrabljali svojo moč nad lastnimi rodovi. Okusili so moč, ki jim jo je dala taka njihova vodilna mesto in od nje se niso hoteli posloviti, kadar so nastali proti njim upori. Pozneje so pričeli poglavarstvo prenašati na svoje sinove. S tem je bila dana podlaga poznejšim dinastijam. Opravljeno so bili drugače, razkošnejše, kakor njihovi podložniki. Liptali so se z različnimi nakitji. S peresi raznih ptic in kostni ter rogovi zveri so kazali svoja junaštva. Pozneje so take znake "junaških" dejanj in odkorvanj nadomestili z medaljami, križci in podobnimi redovi.

Maliki so bili tesno spojeni z glavarji. Pozneje, ko je med kavkaškimi plemeni zavladalo krščanstvo, so bili vladarji v tesni zvezi z Bogom. Krščanski Bog in kajzer sta bila skoro eno in isto. "Jaz in Bog", je dejal kajzer Wilhelm. Franc Jožef je bil velik ljubitelj Boga. In vsi drugi vladarji so trdili isto o sebi. Bili so vladarji "po milosti božji". Volja ljudstva ni bila ničesar.

Navedno ljudstvo se je balo paganskih bogov. In pozneje se je krščansko ljudstvo balo svojega Boga, ki grešnike neusmiljeno kaznuje in dobro plačuje. Ljubil se vladarjem je bil po božjih in posvetnih poveljih skoro neodpustljiv greh. Avtokracija se je uveljavila. Potomci jamskih glavarjev so se vsedli na zlate prestole v sijajnih dvoranah. Nastopali so v oblazinjenih oblekah in drugih dragih tkanin, okrašenim z zlatom, sivi in dragim kamenjem. Ljudstvo v prejšnosti se je gibalo v prahu pred maliki in svojimi glavarji. Pozneje se je priklanjalo do tal pred škofi in kardinali, pred papežem in vladarji "po milosti božji". Avtokracija je postala popolna.

Dobrobniki so slikali ljudstvo bogove v največji grozi. Po svoji domišljiji so jih posadili na trone in jih oblekli kakor vladarje. Tudi krščanski Bog Oče sedel na prestolu in vlada v "nebesih in na zemlji". Tako vladarjem v starem veku, igrajo tudi bogovom,

sedečim na prestolih, mlade device na harfe in na druge instrumente. Vse rajanje, kakor je bilo v prejšnosti vdomačeno na dvorih, se vrši tudi v nebesih. Na zemlji so ga bili deležni samo vladarji ter visoka plemenitaška gospoda in višja duhovščina, ki je tudi prihajala iz vrst aristokracije. "Na drugem svetu pa bomo tega rajanja vsi deležni", so tolažili ljudi, ki so skozi stoletja živeli v mizeriji, brezpravnosti in zatiranju. "Na drugem svetu boste poplačani za vse trpljenje in nadloge na tem svetu". In ljudstvo je molilo in se tolažilo s srečo po smrti in raju, ki si ga je slikalo v barvah najbujnejše domišljije. In to vsako ljudstvo vsake religije po svojem vkusu.

Vladarji so smatrali ljudstvo za svojo lastnino — za sužnje. Ljudstvo ni imelo nobenih pravic. Povelja so prihajala iz dvora. V malih gorskih vaseh po Slovenskem in povsod drugod so legende o vladarji, zakletih princezinjah in stvari, tikajoče se dvorov, še vedno najbolj priljubljene. To je dokaz, kako globoko je bilo v ljudstvu vsajeno spoštovanje do vladarjev, ki jih je ovijalo v svoji domišljiji v vsakojake misterioznosti in jim pripisovalo vsakojake moči.

Ljudje pa imajo možgane, ali kakor pravi biblija, "um in prosto voljo". Mnogi so jo rabili, tisoči skozi stoletja so razvijali svoj razum in s tem izpodkopavali tla "vladarjem po milosti božji".

Brutalneži, sedeči na prestolih, so bili vladarji, ne vsled sposobnosti, ne vsled ljubezni "do svojih ljudstev", ampak ker se jih je ljudstvo balo in jih vsled tega častilo ter izpolnjevalo, večsi godrnjaje, njihova povelja. Avtokratje so postajali vse nevdržljivejši, dvori so postajali degenerirani, ljudstvo, uporne manjšine med ljudstvom, pa so vedno več mislile. Vladarji so padali, toda ljudstvo še ni bilo zrelo biti brez vladarjev. Drugi, nič boljši, so jih nadomestili. Ampak že to, da so se ljudje upirali in pomagali sedaj nemu sedaj drugemu pri njegovih naporih polastiti se prestola, je bilo znamenje, da izginja absolutna vera in pokorščina kronanim glavam.

Vladar, vržen s prestola, je prenehal biti predmet trepeta množic. Ko mu je bil odvzet vladarski sijaj, njegova obleka in redovi, so ljudje tudi v njemu spoznali človeka brez vsakih nadnaravnih zmognosti. Videli so, da je rojen od matere kakor vsakdo drugi in da njegova povelja nimajo nikake moči, ako ni nikogar, ki bi jih izpolnjeval, ako ni armade, ki bi jih izvedla s pomočjo sile.

Počasi se ljudstvo otresa avtokracije. Počasi izgublja vero v zemske in nadzemske vladarje. Milijoni so še vedno pripravljene padati na tla pred cesarji in kralji. In ker je teh vedno manj, se klanjajo tistim, ki so nadomestili stare vladarje, malikom, ki posedujejo velika bogastva.

Izmed enainštiridesetih dinastij, ki so eksistirale pred svetovno vojno, jih je še sedemnajst ostalo. Nekateri mislijo, da to ni napredek. Viden ni, kakor ni marsikaj vidno prostim očem. Ta pojav bo viden v prvi luči šele čez nekaj desetletij. Danes ga razumejo le tisti, ki znajo dobro misliti in teh dandanes še ni veliko. Car Nikolaj, predstavnik najmogočnejše avtokracije na svetu, je postal brezpomembna oseba, ko se je odpovedal "pravici" do prestola. V duševnem oziru je bil ničla, toda ker je bil avtokrat nad skoro dve sto milijonov prebivalcev, je bil "velik", mogočen car "vseh" Rusov. Danes je že skoro pozabljen. Menda se niti ve natančno, kje leže njegovi ostanki. Precej jih je, ki stegujejo roke po ruskem prestolu in v Rusiji je mnogo ljudi, ki bi pozdravili vsakega carja, samo da bi bil car. To so samo upi, ki se ne izpolnijo. Z Nikolajem in Rasputinom je bil pokopan ruski carizem. Rusko ljudstvo se uči vladati brez carjev in to je napredek v evoluciji. In še važnejši pojav je ta, da se skuša vladati brez finančnih vladarjev. Te je težje iztrebiti. Toda tudi to pride.

Kajzer Wilhelm Hohenzollern je skoro pozabljen nekje na Holandskem. Pred par leti je bil še idol milijonov nemškega ljudstva. Številni Slovenci in Hrvatje v Ameriki so ga hvalili kot "sposobnega, najboljšega vladarja", ki je napravil iz Nemčije mogočno državo. Ta kajzer je zapravil milijone nemških življenj in spravil deželo v mizerijo, iz katere je ne bi mogel na mah izvleči noben kajzer. Kajzerji so draga stvar, ki jo mora plačati ljudstvo. In plačuje jih tako, da krvavi od naporov. Wilhelm je napisal knjigo, ki jo sedaj prodaja. Miljon dolarjev zahteva zanjo in jih bo najbrž tudi dobil. Ljudje bodo segli po tej knjigi, ker jo je "spisal kajzer, bivši absolutni vladar nemškega ljudstva". Toda knjige najbrž ni spisal kajzer. Kak izobraženec, prijatelj kajzerja, mu jo je pomagal sestaviti. Morda mu je pomagal pri spisu še več takih ljudi. Ti se bodo zadovoljili z nekaj stotaki. Kajzer bo spravil stotisoče. Ničesar obupnega ni v tem pojavu. Ljudje ne morejo pozabiti avtokratov čez noč. Skozi dolga stoletja so se jih učili spoštovati in jim biti pokorni, tako da jim je lojalnost do kron prešla v kri. To bo tekom let izginito.

Franc Jožef Habsburški, zadnji "slavni" vladar avstro-ogrskega cesarstva, je legel še med vojno v grob in z njim je legla k "večnemu počitku" izmučena monarhija. Toliko, da je njegov naslednik Karl okusil vladarsko slast, pa je umrla. Prizadeval si je dobiti vsaj ostanek pod svoje staro žezlo, pa tudi ni šlo. Po neuspešnih poizkusih so mu dobre zavezniške države, ki spoštujejo monarhe, preskrbele udoben dom na nekem portugalskem otoku, kjer je Karl, v letih še zelo mlad, umrl. Z njim so umrle sanje ostankov habsburške dinastije. Stotisoči v Avstriji in na Ogrskem so plakali, toda svet se je vrtil naprej kakor da se ni ničesar zgodilo. Kajti najvažnejše, razpad avstro-ogrske avtokracije, se je izvršil že prej. Nove dežele, nastale na razvalinah, so v prehodni dobi. Zato je v njih še več ali manj avtokracije. Na Ogrskem vlada beli teror, toda stare avtokracije ne priključe več.

Druge, manjše dinastije, ki so izgubile "svoje" dežele in "svoja" ljudstva, niso toliko važne.

Od glavarjev v džunglih in podzemskih skriviščih, do vladarjev v palačah na zlatih prestolih, je bila dolga pot. Sedaj gremo od teh vladarjev v dobo, v kateri bodo vladali vsi ljudje. Tudi ta proces bo vzel dolgo dobo. V Jugoslaviji n. pr. so si ohranili vladarje iz prejšnje srbske vladarske hiše. Srbski dvor ni živel v takim razkošju kakor ostali dvori po Evropi. Srbija ni

imela aristokracije, niti sredstev, da bi svoj dvor polnila s pompom srednjeveških dinastij. Srbsko kraljestvo ni padalo na kolena pred kraljem. Sedaj se je spremenilo, toda ne v Srbiji. Kralj Aleksander se bo kot poročne darove mu poklanja lojalno ljudstvo, če in druge predmete. Na novih stavnah raznih molucij vklešujejo črke, ki govore, da so zgrajene v čast kralju. To se godi večinoma na Slovenskem. V Hrvatje bi bili novemu kralju bolj lojalni, toda oni tako hitro pozabili Habsburžanov kakor Slovenci. Zun tega, Hrvatji nimajo radi Srbov in logično ne kralja iz srbske hiše. Polagoma se bodo tudi v Jugoslaviji in povsod drugod ljudje učili spoznavati, jim kronani vladarji niso potrebni. Ko bodo odprate, bodo pričeli odpravljati finančne vladarje. Za to nastopi prava demokracija, mogoča edino v socialistični družbi.

***

Nekoliko pregleda o političnih strankah v slovenskih deželah.

Kot posledica vojne so nastale v Evropi tri nove slovanske države, Poljska, Čehoslovaška in Jugoslavija. Slednja ni povsem nova država, ker je v nji vključena Srbija, ki je bila že preje samostojna, v kolikor se ne sploh govoriti o samostojnosti Srbije pred vojno.

Poleg teh so slovanske države še Rusija in Bolgarija.

Kmečko prebivalstvo je v vseh teh deželah v gromni večini. V Jugoslaviji, Poljski in Bolgariji nad 80% od celokupnega prebivalstva, v Rusiji še precej več. Edino Češka in Moravska imata okoli 40% kmečanstva, h kateremu se seveda prišteva industrijsko delavstvo. Kmečkega prebivalstva je na Češkem in Moravskem približno 60%, torej 20% manj, kakor na Poljskem ali v Jugoslaviji.

Na Poljskem in v raznih krajih današnje Jugoslavije je zelo velik odstotek analfabetov, to je ljudi, ki ne znajo pisati in čitati. Na Češkem in Moravskem ni analfabetov, oziroma le neznamenit odstotek. Tudi med slovaškim prebivalstvom jih je zelo veliko. Slovaki so bil preje pod ogrsko vlado. Versaillski mir jih je združil skupaj s Čehi v eno državo, danes znano kot Čehoslovaška.

V Jugoslaviji so Slovenci kulturno na najvišji stopinji, med katerimi je zelo malo nepismenih. Številni analfabetov v Srbiji, Macedoniji, Dalmaciji, na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini, pa je zelo visoka, kar proporcionalno ne povsod enako. Sedaj so ljudske volje uvedene do malega v vseh krajih Jugoslavije.

Rusija ima izmed vseh dežel največji odstotek analfabetov. Sovjetski režim se pošteno trudi, da bi mase ruskega kmečkega ljudstva čitati in se v ta namen poslužuje vseh mogočih vzgojevalnih pripomočkov.

Bolgarija, dasiravno agrarna dežela, nima mnogo analfabetov. Do balkanske vojne in tudi še potem, v svetovne vojne, je Bolgarija izmed vseh balkanskih dežel kulturno in gospodarsko najhitreje napredovala. Sedaj jo tišči k tlom mirovna pogodba, ki je izmučila Bolgarijo še bolj izmučila. Rumunija, Grška in delna Jugoslavija, ali bolje, Srbija, so jo obščepale za teritorije in današnja Bolgarija je zmanjšana. Sanje kralja Ferdinanda so razblinjene. Bodočnost Bolgarije je v federaciji balkanskih dežel, ali vsaj v prihodnjem k Jugoslaviji. Vse to pride s časom, če ne prej.

sedaj, ko bo ideja socializma že malo dalj napredovala.

Kmečko prebivalstvo v Jugoslaviji, na Poljskem in na Slovaškem ter deloma na Češkem, se ni navduševalo za samostojne nacionalne države v istem smislu kot nacionalistično prebivalstvo v mestih. Isto tako je bilo v Rusiji, kar se tiče odprave carizma. Proletariat se bojeval zoper carizem, ker je hotel popolnejšo, demokratičnejšo, pravičnejšo državno tvorbo. Ruski kmet je hotel zemljo. Razdelitev zemlje, to je bilo za ruskega mužika prvo in zadnje vprašanje.

Poljski kmet je želel isto. V gotovih krajih na Češkem in na Slovaškem je bila razdelitev zemlje glavna naloga kmetov. Istotako v Bosni in več ali manj v drugih krajih Jugoslavije. Svetovna vojna je zadala najhujši udarec veleposestvom, na katerih so tlačnili kmetje, sadove pa so spravljali drugi.

Na Češkem in Moravskem, v Sloveniji, Srbiji, na litvanskem in v Zapadni Galiciji ter Ukrajini je bila zemlja že preje v rokah malih posestnikov. Veleposestva v teh krajih so bila bolj redka. Seveda so bila tamja kmečka posestva več ali manj tudi povsod razporejena, toda veleposestva so prevladovala.

Narodna slovanska inteligenca v deželah bivše Avstro-Ogrske se je borila za ustanovitev samostojnih slovanskih dežel in za svoj boj pridobivala tudi kmečko prebivalstvo slovanskih narodnosti. Toda temu je bil ves ta boj za narodno osvobodjenje tuj in ga ni razumel. Ko je narodno osvobodjenje prišlo, se niso "osvobodjeni" kmetje nikjer zadovoljili s svojimi narodnimi zastavami in podobnimi rečmi, ampak so zahtevali agrarne reforme. Značilna primera je v Rusiji. Bdeci carizma ni za ruskega kmeta sam na sebi pomešil ničesar. Razdelitev zemlje je zahteval in v ta namen bi bil podpiral vsako strujo in vsako gibanje, samo da bi mu omogočila priti do svojih posestev. Tlačniti veleposestnikom se je mužik naveličal.

Agrarno vprašanje je razdvojilo stranke v vseh velikih državah. Tudi v Rusiji je agrarno vprašanje še vedno problem, ki se ga sedaj še ne more rešiti tako, kakor želi vladajoči režim.

Ker so kmetje povsod dobili volilno pravico, ali naj delno volilno pravico — v nekaterih deželah so jo celo že prej — so pričeli ustanovljati svoje agrarne stranke. Kakor industrialno delavstvo po mestih, tako sta tudi kmečko prebivalstvo svoje mržnje in nezadovoljstva do inteligence. Toda vse delavske stranke in vse agrarne stranke imajo za glavne voditelje v splošnem medarbojci intelektualce. Niti proletariat, niti kmečko ljudstvo, ni še nikjer toliko izobrazeno, da bi moglo voditi svoje organizacije brez vodstva inteligentov, ki se pripadajo ne delavcem in ne kmetom. Toda eno je gotovo: kmetje se bolj in bolj odtegujejo iz vrst meščanskih strank, prvič, ker imajo skušnjo, da te niso nikjer zadovoljno zastopale interesov kmetov, in drugič, ker so varovale mnogokrat interese mest na škodo kmetov. Kajti križajoči interesi niso več ali manj od vseh sloji v družbi.

V Bolgariji je prišla na krmilo agrarna stranka pod vodstvom Stambulovskija, ki je sam kmet, toda kljub temu inteligent. Ta stranka vlada proti vsem drugim strankam v Bolgariji, dasiravno sem pa tam skuša imperirati sedaj s to sedaj z drugo stranko.

V poletju 1920 je prišla v poljski republiki na krmilo agrarna stranka pod vodstvom Witosa. Takrat je bila ruske armade pred Varšavo in deželi sv. Stanislava je grozil poraz in s tem padec buržvaznega režima Witosa, o katerem so pravili, da prihaja na seje kmetov in škornjih, je vladal brez meščanskih strank

in proti njim. On je sicer navdušil mase poljskega ljudstva za nadaljevanje vojne z Rusijo, toda se je vsled nesposobnosti svoje stranke za vladanje moral pozneje, ko je bila ruska nevarnost odstranjena, umakniti. Vlada je prišla nazaj v roke strank izobraženejših in posedujočih slojev v mestih. Sedaj je poljska agrarna stranka v opoziciji. Kakih posebnih uspehov ne more beležiti, ne sedaj, niti ne v času, ko je bila na vladi. Poljski kmet je po večini nazadnjak in globoko veren. Toda vendarle čuti, da je izkoriščan in da bi zemlja, ki je v posesti veleposestnikov, nekoliko ublažila revščino, če bi se jo razdelilo med kmete. Vlada polagoma rešuje razne agrarne probleme, toda ker je poljska *šlaha* mogočen element, ki ima na svoji straniki vodilno katoliško duhovščino, se veleposestva počasi razdeljujejo. Zemljišča, ki se jih razdeljuje med kmete, mora država, kar pomeni ljudstvo, plačati bivšim posestnikom. Enak proces se vrši v Jugoslaviji v bosanskih provincah, kjer je bila zemlja last bogatih turških begov.

V Čehoslovakiji kontrast med mestnimi in kmečkimi sloji ni tako velik. Samo na Slovaškem in v Karpato-Rusiji nima kmečko prebivalstvo nobenega zaupanja v mestne stranke, v takozvano inteligenco. Ta je odtujena narodu in služi sedaj večinoma češki politiki in deloma madjaronski; tudi pred vojno in med vojno je bilo enako. Slovaško ljudstvo je zelo verno, v političnem oziru ga pa vodijo klerikalci. Klerikalna stranka na Slovaškem ni posebno naklonjena sedanjemu režimu v Pragi, kajti Čehi so svobodomiselní, to je, indiferentni za politiko pod firmo vere. Edino na Moravskem je pred vojno eksistirala precej jaka češka katoliška narodna stranka, s katero je svoječasno sodelovala v dunajskem parlamentu slovenska klerikalna stranka pod vodstvom dr. Šušteršiča. V boju za splošno in enako volilno pravico so se češki klerikalni poslanci pridružili sovražnikom volilne reforme, medtem, ko je Šušteršičeva skupina bila za splošno, enako in tajno volilno pravico. V interesu slovenskih klerikalcev je bilo, da se volilna pravica razširi, kajti masa kmečkega ljudstva je bila na njihovi strani. Splošna enaka in tajna volilna pravica je pomnožila število klerikalnih mandatov na Slovenskem in zmanjšala liberalne, ki so si na Kranjskem ohranili samo ljubljanski mandat. Moravski češki klerikalci so bili proti splošni volilni pravici iz enakih razlogov, kakor na Kranjskem slovenski liberalci. Pozneje se je politika čeških klerikalcev spremenila.

S svojo protiklerikalno politiko se je češka vlada zelo zamerila slovaški klerikalni stranki. Gibanje za češko narodno cerkev in proti celibatu je posebno zoperno ušesom slovaških duhovnikov. Duhovščina vsake dežele je več ali manj lojalna vladajočemu režimu; to še posebno velja za tiste režime, ki so skoz in skoz nazadnjaški. Iz tega razloga je razumljivo, da slovaška duhovščina še sedaj zelo škili v Budapešti, kjer je na krmilu "katoliška" vlada. Iz istih vzrokov je danes tudi v Prekmurju, pridružen Sloveniji, oziroma Jugoslaviji, veliko duhovnikov, ki delujejo za "osvobodjenje" Prekmurcev iz "srbskega pravoslavnega jarma". V Ameriki se je tudi našel en prekmurški duhovnik, menda Klekel, ki je pričel izdajati list za protijugoslovansko propagando in za združenje nazaj z Ogrsko. Rev. Kazimir mu je grozil, da ga bo belgrajska vlada že dobila v kremplje, ostale Prekmurce pa je svaril, naj ne govore proti Jugoslaviji, če nočejo imeti sitnosti, kadar se povrnejo v rojstni kraj.

V Čehoslovakiji prevladujejo Čehi, ki so kulturno na mnogo višji stopinji kakor Slovaki. Slovaški kle-

rikalni elementi jim niso prav nič nevarni. Med Čehi je zelo razvit nacionalistični čut, ker so bili preje v vednem boju z Nemci, ki so v tistih krajih in menda večinoma povsod ravnotaki šovinisti. Toda če bodo znali Čehi zadovoljiti nemško manjšino, ki v Čehoslovakiji ni majhna, bodo z lahkoto nadvladali tudi Slovake in Rusine.

Na Poljskem so trojne vrste Poljaki: Ruski Poljaki, ki so v večini, gališki Poljaki in poznanjski (pruski) Poljaki. Izmed teh so ruski najbolj zaostali, ker jih je carski režim oviral v kulturnem in tudi v gospodarskem razvoju. Toda Poljaki, ki so bili preje pod rusko vlado, si laste prvenstvo v vladi nad združeno Poljsko. To je izzvalo kolikor toliko ljubosumnosti pri galiških Poljaki, ki so bili preje del Avstrije. Avstrijska vlada jih je protežirala, ne sicer Poljake kot ljudstvo, ampak poljsko aristokracijo, ki je bila "predstavnica" avstrijskih Poljakov. V avstrijskem državnem zboru so imeli poljski aristokratje največ poslancev izmed vseh poljskih strank v Galiciji. Sploh so druge prišle komaj v poštev. In ta poljska skupina je bila vedno orodje v rokah avstrijske vlade. Čehi so ji mnogokrat metali v obraz, da izdaja slovanstvo, toda reakcionarni poljski poslanci se niso ozirali na take opazke. Oni so varovali svoje interese na način, ki se jim je zdel najboljši, brez ozira, kako s tem pomagajo "zatirati" Čehi in druge Slovane v Avstriji. Avstrija je imela precej Poljakov v diplomatski službi in tudi v zunanjem ministrstvu avstro-ogrske monarhije so bili Poljaki dobro zastopani. Poljska aristokracija je bila potrebna avstrijski nemški in ogrski aristokraciji. Ruska carska vlada pa ni dajala Poljakom takih prednosti in zato tudi niso imeli tistih "državniških" izkušenj in sposobnosti kakor v Avstriji. Poznanjski Poljaki pa so izmed vseh najinteligentnejši, ker jih je hotela Prusija s svojim načinom izobraževanja prikleniti k Nemčiji. Sedaj hoče najzaostalejši del Poljakov, ki je bil preje pod Rusijo, vladati ostala dva dela, kar daje povod mnogim notranjim sporom. Poleg tega ima poljska država v svojih mejah veliko Rusov in še več Rusinov, ki niso prav nič zadovoljni z novimi gospodarji.

Podobne krize kakor Poljska ima Jugoslavija. Tudi v državi SHS. si lasti nadvlado najzaostalejši del prebivalstva, odnosno predstavniki tega prebivalstva. Poljski služi v tem oziru Varšava, ki je bila središče ruske Poljske in Srbom Belgrad, ki je bil preje glavno mesto Srbije. Če bi bila inteligentnost srbskega ljudstva enaka inteligentnosti slovenskega ljudstva, ne bi imeli pri svojih naporih ohraniti nadvlado nikakih težav. Sedaj jih imajo in jih bodo imeli, dokler ne nastanejo drugačne razmere.

Med Hrvati in Srbi vladajo stare mržnje, ki jih je znala vcepiti prebivalstvu avstrijska in ogrska vlada s pomočjo katoliške religije proti pravoslavni. Srbi se v Avstro-Ogrski niso počutili doma, pa so se oslajali s svojo vero, ki je po njihovem zatrdilu edino prava in najstarejša, kar je samoposebi dokaz, da je tudi najboljša. Srbska inteligenca pa je škilila preko Save in Donave v Belgrad. Te mržnje so se od časa zedinjenja Hrvatske in Srbije še povečale. Večji del hrvatske inteligence je sicer za edinstvo Srbov in Hrvatov, toda hrvatske mase je pridobil Radić v svojo seljaško stranko, ker je predvsem protisrbska in za samostalno Hrvatsko. Ta stranka je hrvatske seljake popolnoma odtegnila vodstvu hrvatske inteligence in od bivših jakih hrvatskih meščanskih strank so ostale le še male skupine. Radićeva seljačka stranka propagira samostojno hrvatsko republiko v federaciji z ostalimi slo-

vanskimi narodi na Balkanu. Radićeva politika je destruktivna in je stvari hrvatskega ljudstva več škodovala kakor koristila. Spretna demagogija je tudi hrvatske mase v sovražstvo proti Srbom, kar nikakor ne koristijo. Če bi Radić skušal biti konstruktiven, bilo v Jugoslaviji lahko marsikaj drugače. Belgradski režim se drži na vladi brez sodelovanja Hrvatov proti Hrvatom. Proti njim v toliko, kolikor so v njihovi nevarni "jugoslovanskemu edinstvu". Jugoslovansko edinstvo se tolmači na več načinov. Tudi Radić za edinstvo, ako bi bila njegova skupina vladajoča.

V Sloveniji je vladna stranka stara liberalna stranka. To je stranka stare slovenske inteligence in deloma mlajše. Med kmeti ni imela nikdar večje vloge, ker slovensko kmečko ljudstvo prav nič ne zaupa "škricariji". Stara liberalna stranka, ki si je s krivici lastila to ime, je s svojo taktiko sama škodovala, da se ni mogla udomačiti med kmečkim prebivalstvom. V starih časih to ni bilo niti potrebno. Volili so se bili kmečki posestniki, ki so bili v liberalni stranki, ker je bilo to "gosposko", in pa posestniki v mestih. Če bi slojli so imeli le omejeno volilno pravico in malo zastopstvo. Med tem se je utrjevala klerikalna stranka, znana v začetku kot *katoliška narodna stranka* in pozneje *slovenska ljudska stranka*. Po preobrtu se je začela nazivati *jugoslovanska ljudska stranka*, ker hotela razširiti svoje delovanje med katoliško prebivalstvo na Hrvatskem in v Bosni. Ta stranka ima svojo moč v kmečkih slojih. Liberalna stranka si ji skušala pozneje pridobiti, toda vsi poizkusi so bili brezuspešni.

V Bosni in Hercegovini so najjačja stranka muslimani, ki so tudi agrarna stranka, s to razliko, da stopajo interese bogatih muslimanskih posestnikov.

V Srbiji sta vodilni stranki demokratska in radikalna stranka, ki so v rokah mestne inteligence. Agrarna stranka (zemljičarstva) se šele razvija in gleda, da bo v doglednem času tudi v Srbiji postal agrarna stranka najjačja. Radić je že skušal združiti vse te kmečke stranke v enotno, toda ni uspel, ker so razlike med njimi večje kakor pa volja za zedinjenje. Na Slovenskem so liberalni kmetje organizirali svojo kmečko stranko, ki je s svojimi poslanci v skupščini nastopala skupno s srbsko zemljičarstvo. Toda da se je to sodelovanje pozneje razbilo. Stranka slovenskih samostojnih kmetov je šla v koalicijo vladnih strank, za kar je postal dr. Vošnjak poslanik v Puci in Pucelj minister. To je prineslo razdor v slovensko kmečko stranko, v kateri so zastopani premožnejši kmetje, ki jih vodijo ljudje, kakor je bil n. pr. dr. Vošnjak, znan tudi ameriškim Slovcem iz začetnih časov.

Liberalna slovenska inteligenca služi belgradskemu režimu kot dobra opora, četudi nima za seboj v Sloveniji nobene pomembnejše stranke. Slovenci so v belgradskih vladnih uradih dobro zastopani in imajo nekaj važnih diplomatskih mest imajo Slovenci, da režim sam na sebi je slab, preveč balkaniziran. Režim se ni od premirja sem še prav nič opomogel, vse svoje energije trošijo stranke v ljutih medsebojnih bojih. Borba centralistov in federalistov še ni prihajala in tudi ne bo. Možno je, da se bo s časom pridobil sedanje centralistične forme državne uredbe federalistično.

Današnja centralistična Jugoslavija je vladana s strani srbske in slovenske inteligence v kolikor se nagiba k takozvanim liberalnim strankam, ki so danes predstavnicke konservativnosti v politiki.

(Dalje prihodnjic).

SEMINTJA.

Zita na obedu pri Alfonzu. — 1000 novih policajev. — Lov za dolarji. — Kitajski razcesar brez sredstev. — Važne in nevažne vesti. — Barthou obljubuje. — Križajoči in enotni interesi. — Demonstracije v Moskvi.

Ilvija avstro-ogrška cesarica Zita, na potu iz Madriča, kjer je bila v "prognanstvu", je prišla v spremstvu svojih otrok in svoje matere nadvojvodinje Marije Izabele, v Madrid, kjer jo je sprejel španski kralj Alfonso in ostalo dvorno gospodo in ministri. Zita s svojim spremstvom je bila potem na obedu pri kralju. Čimnivo bi bilo vedeti pogovore, ki jih ima dvorna gospoda pri takih sestankih. Kajti usoda Zite, nemške kaiserja in dinastije Romanovcev čaka tudi dinastijo, ki vlada Španijo. Sestanki pred vojno so se razlikovali od sedanjih. Takrat je bila vsa država po koncu, aka je imela obisk cesarja ali kralja. "Vse na svetu je siljavno".

Chicago dobi 1000 novih policajev. Tako so sklepi mestni očetje. Zvišanje števila služabnikov javnega reda in osebne varnosti naj bi ustavilo naraščanje kriminalnosti. Našlo se je par mestnih odbornikov, ki so postali resnico, ki pa se v zastopstvih, ki jih kontrolirajo privatni interesi, nikjer ne vpoštevajo. Zločini so posledica razmer v sedanjem sistemu. Po vojni se je kriminalno zelo pomnožilo. Ropi in roparski umori so najhujši dogodek. V Chicagu, New Yorku in v vseh drugih velikih mestih je zelo veliko policajev, drugih mestnih uradnikov in v nekaterih slučajih celo sodnikov, v zvezi s kriminalci. Bordeli in tihotapeci v opojnih piščancih in dopi plačujejo policiji in drugim javnim organom mesečno velike svote. Kriminalci imajo svoj organov, ki so plačani za varovanje javnega reda, preprosto več protekcije, kakor pa publika. To ni pravi red. Družabna uredba je gnjila in jo je treba nadomestiti z boljšo. Dokler se to ne zgodi, bodo naj in izvajali se bodo drugi kriminalni načini za stavljanje denarja od lahkovernih ljudi.

V raznih neangleških listih rade oglašajo oljne kompanije in nekatere celo obljubujejo takojšnje dividende kupcem delnic. Ne nasedajte na take oglase. Za več milijonov dolarjev so take družbe obrale lahkovernost med delavskim ljudstvom. Zapomnite si, da ni poti za hitro obogatitev. Če hočete hitro obogateti, gredite par akrov zemlje kje v Oklahomi ali Texasu, in dajte liskati par sto tisoč delnic, katere prodajte lahkovernem. Ali pa kupite v Coloradi ali Arizoni kak star rudnik, razbojnajte, da ste našli v njemu zlato, pa prodajte delnice. Še bolje je najti kak kriminalen način po vzgledu Ponzijev. Naivnih ljudi, ki so pripravljeni nasesti na lim prevarantom, je še vedno. Ampak med tistimi, ki čitajo Proletarca, jih ni. Posvarite nevedneže, ki jim je edina želja hitro bogati, da bodo še ob tisto, kar so si prihranili, če bodo verjeli bombastičnim oglasom in slikam. Slike so preveč. Oglasi tudi, če se izplačajo oglaševalcem.

V kitajskih in drugih klavnicah uvajajo deseturni delnik. Ob enem so družbe dale delavcem zastopstvo

pri upravi, kadar se gre glede odločanja delovnih razmer. To je nekaka "kompanijska unija". Klavniško delavstvo je sposobno iti na stavko, sposobno vztrajati nekaj tednov, ni pa še dovolj zavedno ohraniti organizacijo, nima še smisla za disciplino in nima razredne zavednosti. Zato je mesarskim kraljem mogoče poljubno določati delovne ure in plače.

Bivši kitajski cesar, ki je bil odstavljen leta 1912, ko so Kitajci proglasili republiko, se je pritožil sedanjemu vladi, da je brez sredstev. Po preobratu je vlada obljubila plačevati odstavljeni dinastiji štiri milijone dolarjev na leto, kar je za eno družino čedna svota. V pritožbi navaja, da je rodbina prejela v desetih letih samo \$600,000. Tudi to ni malo, ampak za dinastijo nebeškega cesarstva vendarle premalo. Vlada mu je baje pojasnila, da so državne blagajne prazne in kadar se nabere kaj evenka, se bo spomnila na mladega eks-cesarja. Kitajci, kakor Irči, so zaposleni v civilni vojni, pa ne utegnejo misliti na take reči, kakor so civilne liste cesarjem in na petrov novič papežu.

Med vojno se je morilo na debelo. Čim več jih je pomoril posamezen vojak, več odlikovanj je prejel in timbolj je bilo poveličevano njegovo junaštvo. Sedaj, ko se mori "na drobno", se civilizirana družba zgraža. Neki bivši veteran svetovne vojne je v Chicagu v stanju pijanosti streljal za zabavo na mimoidoče ljudi. Enega je smrtno zadel. Roparji, med katerimi je mnogo bivših vojakov, imajo na vesti vsaki teden nekaj žrtev. Poleg teh imamo atentate. Če atentatorji pridejo v roke justici, jim ta plačuje s protiumori. 25. maja je bil v Sofiji umorjen bolgarski diplomat Grekoff. Tudi izgredi so v Bolgariji zahtevali že precej žrtev. Linčarski umori na jugu postajajo popularnejši. Ljudje—ako Bryan misli da smo ljudje—se zabavajo z moralnimi orgijami. Potem imamo tudi druge umore in samomore, ki jih dnevno časopisje opisuje pod senzacionalnimi naslovi. V Camdeni, N. J., je 18-letni fant umoril 7-letno deklico. Ko so ga oblasti dobile, je izpovedal, da je bil brez sredstev. Videl je v kino gledališčih, in tudi čital je večkrat, o ugrabljenih otrok za namenom, da se potem od roditeljev izsili odkupnino. Ugrabil je to deklico in jo odvedel v neko prazno, napol podrto kočjo, toda ker je neprestano jokala v smrtnem strahu, se je zbal njenega vpitja tudi on, pobral je kamen in jo večkrat udaril po glavi. Potem jo je vlekel k potoku in jo vrgel vanj. V Chicagu je neki blazni ljubimec ustrelil svojo bivšo ženo, ker se ni hotela povrniti k njemu. Ta vest sama na sebi ni zanimiva, ker se take reči dnevno dogajajo. Toda je vendarle zanimiva v tem, da je blazni zaljubljenec prišel v stanovanje svoje bivše žene, ki je živela pri neki vdovi. Ko je odprl vrata, je zagledal mlado dekletce, hčerko vdove. Njegova žena se je skrila. Zagrozil je, da ubije dekletce, če se mu ne prikaže žena. Skočila je pred deklico, da jo obvaruje pred brutalnežem. Ko je tako stala pred njim, ji je pognal kroglo v prsa in potem še v sebe. Dekletce je ostalo nepoškodovano. Vsled tega je vest zanimiva za publiko. Zakonska Reiner, oba priletna, brez dela, nista mogla plačati stanarine. Gospodar jima je zagrozil, da ju izžene, ako ne plačata. Termin je potekel in večer prejšnji sta se preselila. Plin je izvršil selitveno delo. Tudi takih slučajev je mnogo, toda niso zanimivi. Neki pek, mlad in močan, dolgo brez dela, je od glada umrl. Toda moke je veliko, kruha več ko zadosti. Kadar bodo tudi take vesti zanimive, tedaj se ljudem ne bo tre-

ba seliti s pomočjo plina. Niti jim ne bo treba umirati od glada.

Francija obljublja Rumuniji pomoč v slučaju, da bi Rusija poskušala dobiti nazaj Besarabijo. Ni dineju, ki ga je dal francoski ministrski podpredsednik Barthou v počast rumunskemu ministerskemu predsedniku Bratianu, je prvi dejal: "Mr. Bratianu je držal svojo obljubo, dano leta 1919, da bo ob mejah svoje države zaustavil boljševike. Danes sem podpisal dokument, ki garantira Besarabijo Rumuniji, in upam, da ga bo naša zbornica sprejela". Medtem Francija v vseh drugih ozirih intrigira naprej proti sovjetski Rusiji. Iz Pariza poročajo, da stoji za francosko vlado s svojo protirusko politiko ameriška vlada. Ta ji daje potuho. Za na konferenco v Hagu dajejo Rusiji pogoje, kakršne ne more sprejeti. Če jih vseeno sprejme, ji dajejo druge, še ostreje. Medtem Rusija pod pritiskom razmer spreminja svojo ekonomsko politiko. Zakon glede privatne lastnine je zopet razširila. Ako se v Rusiji ustvari jak srednji razred malih posestnikov in trgovcev, jo zna privedi v tok moderne burževne države srednjih slojev in državnega kapitalizma. Tega se boji velik del komunistov, posebno levo krilo, toda država se mora ravnati po toku razmer. Eno je gotovo: Rusija ne bo postala država velekapitalizma, kakor je Francija, Anglija, Zedinjene države in druge. In že v tem je velik napredek v razvoju k socializmu. In vsakdo, ki pozna socializem, ve, da socialistična družba ne pride na mah.

Poleg trgovske pogodbe z Nemčijo je Rusija sklenila trgovski dogovor tudi z Italijo. Velike kapitalistične sile so v tekmi za izkoriščanje ruskih oljnih vrelcev. Rusija sama še ni sposobna urediti moderen obrat v oljni industriji pod svojim režimom. Oljni vrelci so ruska posest, last vsega ljudstva. Toda to ljudstvo jih še ne zna izkoristiti, zato bodo začasno prešli pod upravo oljnih kartelov in trustov drugih držav. Za hitro gospodarsko obnovo Rusije je danes potrebna kooperacija s kapitalizmom. Kapitalizem se brani kooperirati s sovjetsko vlado, zato zahteva, da bi se mu udala popolnoma, kar se ne zgodi. Popuščanje na obeh straneh se bo nadaljevalo, milijoni v vseh deželah pa trpe posledice. To ni krivda Rusije.

Iz Berlina poroča brzojav, da se je konferenca odbora devetih članov, trije od vsake internacionale, izjalovila in ni prišla do zedinjenja glede sklicanja skupnega mednarodnega kongresa vseh delavskih strank, pripadajoče II., III. in dunajski delovni zajednici socialističnih strank. Tudi ta vest je zanimiva, zanimiva za tisto delavstvo, ki zna misliti. Delavski listi so se norčevali iz genovske konference, ker se ni mogla zediniti v najvažnejših zadevah. V Genovi so bili zastopani križajoči interesi, zato je na takih konferencah edinstvo nemogoče. Mali uspehi, če se more govoriti o uspehih, so na takih konferencah plod kompromisov med nasprotujočimi interesi. Na konferenci v Berlinu je bilo samo devet ljudi, vsi pristaši socializma, vsi aktivni v strankah, katerim je socialistična uredba družbe glavni cilj. Kljub temu ni edinstva. Ljudje še nismo zreli skupno nastopati, zato imamo toliko nepotrebnih mej, carinskih vojen in vojen z orožjem.

V Rusijo je dospela deputacija treh članov, ki jo je izbrala prva berlinska konferenca za iskanje potov k edinstveni fronti proletariata. V tej deputaciji so

člani II. Internacionale in dunajske zajednice. Pristvovala bo pri obravnavi proti socialnim revolucijam, ki so obdolženi kontrarevolucionarnih dejanj. To so ruski politični jetniki. Komunistično delavstvo v Moskvi in drugih mestih je proti tej deputaciji demonstriralo. To ni dobro za interese Rusije. Ne sme bi si delati sovražnikov med tistimi, s katerimi bi prej ali slej morala delati skupaj.

***

Zakon o priseljeniški kvoti podaljšan na dve leti.

(Jugoslovanski Oddelek F. L. I. S.)

Predsednik Harding je dne 11. maja podpisal zakon, sprejeto po Kongresu, s katero se veljavnost danjega omejitvenega priseljeniškega zakona podaljša za dve nadaljni fiskalni leti. Priseljeniški zakon, ki je stopil v veljavo dne 3. junija 1921 in ki omejuje priseljevanje iz vsake inozemske države na določeni obdobje, ima veljavo le do konca tekočega fiskalnega leta, t. j. do 3. junija 1922. Ako Kongres ne bi bil vzkladal nove postave, bi priseljevanje začetkom prihodnjega julija postalo zopet neomejeno glede števila, kakor je to bilo enkrat. Z novo postavo pa se omejitev priseljevanja podaljša za dve nadaljni fiskalni leti, t. j. do 3. junija 1924.

Novi zakon je popolnoma enak staremu, izvzema dve mali spremembi. Ravno kakor do sedaj, sme se v kom enega leta priseliti iz vsake posamezne inozemske države kvečjemu le tri od sto od vseh priseljencev v določeni države, nastanjenih v Združenih Državah, iz vsakega tisočja ljudskega štetja od l. 1910. To maksimalno število dovoljenih priseljencev iz vsake posamezne inozemske države se imenuje letna kvota. V vsakem posameznem mesecu pa ne sme priti več kot petina celoletne kvote, ta petina se imenuje mesečna kvota. Kakor znano je, v tekočem fiskalnem letu Jugoslavija izčrpala svojo letno kvoto že meseca novembra, Italija pa meseca januarja, Nemčija in Avstrija jo pa sploh ne bosta izčrpali. Radi tega je bilo priseljevanje iz Jugoslavije popolnoma zaustavljeno do konca sedanjega fiskalnega leta, t. j. do 3. junija 1922. Od prvega julija naprej se pa smejo ljudje zopet priseljevati v Ameriko, dokler ne bo letna kvota izčrpšana.

Tudi v vseh drugih določbah je novi zakon popolnoma enak staremu. Le dve, a precej pomembni spremembi sta bili uvedeni. Prva se tiče onih inozemcev, ki se priseljujejo v Združene Države iz Kanade, Newfoundlanda, Kube, Mehike in južno — ter srednje — ameriških držav; ako so dotični inozemci stanovali vsaj leto dni v teh deželah, so mogli priti v Združene Države brez ozira na kvoto. Novi zakon pa določa, da so izvzeti iz kvote le ako so tam stanovali vsaj pet let pred svojim prihodom v Združene Države.

Druge sprememba določa globo za parobrodna družbe, ki privažajo v Združene Države inozemce in kvoto. V takem slučaju mora parobrodna družba plačati globo od \$200. za vsakega priseljenca in — kar je še bolj važno za priseljenca samega — mu mora povrniti potne stroške iz pristanišča odhoda do Združenih Držav. To svoto mora družba plačati v roke ameriških pristaniških oblasti, ki jo izročijo v roke onega priseljenca, kateremu ni bil dovoljen vstop radi kvote. Le v slučaju, da more parobrodna družba dokazati popolno nedolžnost, ji sme Secretary of Labor odpustiti globo. Po starem zakonu ni imel priseljenec nikake pravice do povračila potnih stroškov, ako je prešel čez kvoto in se je moral povrniti nazaj.

Iz kakih slojev prihajajo voditelji ruskega proletariata.

V delavskem gibanju se pogosto zabavlja čez intelektualce. Ko so se pričeli pojavljati prvi znaki notranjih sporov v socialističnem gibanju, so ekstremni delci radi udarjali po intelektualcih, ki nimajo niti male skupnega z delavskim ljudstvom. To so seveda bili agitatorji nižje zdočaj, ki so si vzeli za devizo: Moč proletariatu! Delavstvo naj samo vodi svoje delo in svoje organizacije. To je pravilno načelo, kolikor je izvedljivo. Ako so med delavci sposobni, delarjeni ljudje, se jim brez skrbi zaupajo uradi in vodstva. Na tisoče imamo inteligentnih delavcev in mnogi se nahajajo v zelo visokih odgovornih pozicijah. Toda človek zna le toliko kolikor se je učil. Delavec, ki si prične s 16. letom služiti kruh v tovarnah in rudnikih, ne more posvetiti študijam tistega časa in pažnje, kakor ljudje, ki študirajo.

Vse socialistične in komunistične stranke vodijo intelektualci. Isto velja več ali manj o vseh drugih delavskih strankah.

V Rusiji, pravimo, vlada proletariati. Resničnejše bi se glasilo, da vladajo intelektualci nad proletariatom za proletariati.

William Z. Foster, ki odkrito simpatizira z boljševičnim režimom v Rusiji, piše v enem svojih člankov:

"Skoro vsi znanejši in najaktivnejši ruski voditelji, od Lenina doli, izhajajo iz srednjih in višjih slojev, le malo izmed njih prihaja iz delavskih in kmečkih družin. Resnične so trditve, da prejšnje rusko revolucionarno gibanje ni nastalo v masah ruskega ljudstva, ampak so ga stvorili intelektualci. To je do grobe mere resnično za vse dežele, toda za nobeno ne toliko, kakor za Rusijo . . ."

V istem članku našteva Foster znanejše osebnosti v delavstvu sovjetskega režima. Skoro vsakdo je poznan pod dveh imeni. Pod carizmom so se zatekali ruski revolucionarji k psevdonimom, pod katerimi so delovali. Tako so mnogi izmed njih danes bolj poznani pod psevdonimi kakor pod svojimi praviimi imeni.

Nikolaj Lenin (V. I. Uljanov), predsednik sveta narodnih komisarjev, je vodilna oseba ruske revolucije. Rojen je bil v Simbirsku 10. aprila 1870. Izhaja iz družine nižjega plemstva. Študiral je na vseučiliščih v Kazanu in Petrogradu. Njegov brat je bil leta 1887 ustreljen vsled revolucionarnega delovanja. Tudi Lenin je rojen upornik. Iz kazanske univerze je bil izključen, ker je deloval na organiziranju dijaške demonstracije. L. 1897 je bil preganjan v Sibirijo, kjer je bil leta. Rusijo je zapustil l. 1900. Potem je potoval po Evropi. V socialističnem gibanju je bil za časa carizma v inozemstvu vedno aktiven in je kmalo postal eden levega krila ruske socialdemokratske stranke. L. 1903 je postalo to krilo boljševičska frakcija, kar bi se reklo po naše struja večine. Iz te frakcije je po padcu carizma nastala današnja ruska komunistična stranka. V revoluciji l. 1905 se je Lenin povrnil v Rusijo, toda je moral kmalo pobeegniti, ker je bil carizem do nje jak potlačiti takratne upore. Po padcu carizma l. 1917 se je zopet vrnil v Rusijo in v časopisju je našel velik krik, da je v službi kajzerjevega militarizma, kar naj bi potrjevalo to, da mu je nemška vlada omogočila potovanje iz Švice skozi Nemčijo v Rusijo. Od tistega časa je on postal vodilna oseba ruske sovjetske republike.

Lenin je za rusko sovjetsko politiko duševna sila. V sebi ima koncentrirane izredne državniške sposobnosti. V komunistični stranki je imel v začetku težke boje in mnogokrat je bila večina proti njemu. Poznejši potek dogodkov je skoro vedno pokazal, da je imel Lenin prav in s tem je rasel njegov ugled. Prilagajanje politike sovjetske vlade fakičnim razmeram je njegovo delo. Nova ekonomska politika je njegovo delo. Foster pravi o njemu, "da je poznan vsled vedne pripravljenosti priznati svoje napake in jih popravljati". Lenin govori več jezikov, kakor navadno vsi slovanski intelektualci. Med masami je priljubljen in med priprostim ljudstvom postaja legendarna oseba. Tudi sovražnikov ima veliko, kar je samoposebi razumljivo.

Leon Trocki (Bronstein), vojni komisar, je za Leninom najvažnejša oseba v ruski revoluciji. V početku je bil posebno v Ameriki poznan kot prvi vodja boljševičske revolucije. V prvem svetu narodnih komisarjev je zavzemal mesto komisarja za zunanje zadeve, po brest-litovskem miru pa je dobil sedanjo pozicijo. Rojen je bil v Hersonu v Rusiji l. 1877. Vsled svojega delovanja v delavskem gibanju je bil l. 1889 obsojen na štiri leta prisilnega dela v Sibiriji. Posrečilo se mu je pobeegniti preje predno je potekla njegova kazen. V revoluciji l. 1905 je aktivno sodeloval in en čas je bil predsednik petrogradskega sveta delavskih zastopnikov. Caristične oblasti so ga ponovno dobile v svoje krepplje in ga poslale v Sibirijo, toda je zopet pobeegnil. Potem je živel v Nemčiji, Avstriji, Franciji, v večih drugih deželah in nazadnje v Zedinjenih državah. Pregarjali so ga sem in tam, dokler ni končno dospel v to deželo. V New Yorku je imel težak boj za obstanek; živel je zelo skromno. Potem je postal urednik nekega ruskega dnevnika v New Yorku in ta posel je imel dokler ni odpotoval v Rusijo po padcu carizma l. 1917. Trocki je dober organizator in dober govornik. Za organiziranje rdeče armade ima on velike zasluge. Govori poleg ruskega francoski, angleški in nemški jezik.

Gregorij Zinovjev (Radomilski), predsednik III. Internacionale, rojen v Novomirgorodu l. 1883, izhaja iz družine srednjega razreda. L. 1908 je bil preganjan v Sibirijo, od kjer se mu je posrečilo pobeegniti v inozemstvo. Do revolucije 1917 je bil aktiven propagandist v inozemstvu, po padcu carizma pa se je povrnil v Rusijo. Zinovjev je pristaš levega krila v ruski komunistični stranki. Zinovjev je največ odgovoren za taktiko komunistične Internacionale, ki je s svojimi 21. točkami napravila toliko razdora v delavskih vrstah. Tudi Zinovjev je intelektualci in eden prvih borcev v ruskem revolucionarnem gibanju, toda ni govornik.

Buharin (Ivanovič), urednik komunističnega organa "Pravda" je tudi vplivna oseba v komunistični stranki. Rojen je bil l. 1879. Študiral je na vseučilišču v Moskvi. Njegov oče je bil dvorni svetnik. Tudi Buharin se prišteva radikalnemu krilu ruskih komunistov.

Kamenov (Rosenfeld) je predsednik moskovskega državnega sovjeta. Rojen je bil l. 1883. Študiral je na moskovskem vseučilišču. Kakor skoro vsi drugi ruski revolucionarji, je bil tudi on v prognanstvu.

Kalinin je predsednik centralnega izvrševalnega odbora vsruskega sovjeta. Njegova služba je slična službi predsednika republike. On prihaja iz seljaške družine. V ruskem delavskem gibanju je že dolgo aktiven v boljševičski struji. Pri seljakih ima velik vpliv. Z generalom Budenijem, ki tudi prihaja iz seljaških

vrst, sta največ pripomogla za pridobitev velikega dela seljakov za sedanji režim.

Radek je član osrednjega izvrševalnega odbora ruske komunistične stranke in III. Internacionale. Dasi še mlad, je že izkušen bojevnik v delavskem gibanju. Rodil se je v Galiciji. Radek je dober poznavalec faz v mednarodnem delavskem gibanju. Smatra se ga za veščaka v taktiki in v nemški revoluciji je igral veliko vlogo. Od nekaterih strani se mu očita, da je ravno pri revolucionarnih eksperimentih v Nemčiji napravil velike taktične napake. Njegova zabava je, da na mednarodnih kongresih prikazuje raznim delegatom, koliko on bolje pozna razmere v delavskem gibanju ene ali druge dežele, kakor pa delegatje iz dotičnih dežel. Tudi on obvlada več jezikov.

Lunačarski, narodni komisar za prosveto, je star okoli 50 let. V revolucionarnih aktivnostih sodeluje okoli 25 let. On je človek intelektualnega tipa in znan kot eden najboljših vzgojiteljev. Rusija se danes pred vsem trudi vzgojiti svoje ljudstvo, kajti carizem je šolstvo popolnoma zanemaril. Vzgojevalno delo se vrši pod vodstvom Lunačarskega. V prvih dnevih revolucije se je mnogo pisalo in govorilo o njemu, ker je odstopil od te visoke službe v znak protesta, ko je izvedel, da je v bojih po padcu Kerenskija bila v izgredih zelo poškodovana cerkev sv. Vasilija na Rdečem trgu v Moskvi. Lunačarski je velik ljubitelj umetnosti in ni odobral rušenja umetnin in umetniških stavb v prvih dnevih revolucije. Po tem dogodku so ga pridobili, da je prevzel službo nazaj, posebno še, ker škoda ni bila tolikšna kakor se je v početku mislilo. Tudi niso mogle boljševiske oblasti v prvih dnevih preobrata popolnoma kontrolirati razjarjenih mas; drhal se vedno zateka k rušenjem. Toda polagoma so sovjetske oblasti vsaj v večjih mestih dobile kontrolo v svoje roke in nasilna nastopanja množic so bila z drastičnimi sredstvi zatrta.

Krasin, komisar za trgovino, je strokovnjak v gospodarskih zadevah. Že par let se muči v inozemstvu kot zastopnik sovjetske vlade in je aktiven pri pogajanjih za obnovitev trgovskih zvez z inozemstvom. Njegova najvažnejša misija je bila v Angliji, kjer je dosegel velike uspehe pri pogajanjih z Anglijo, vpoštevajoč situacijo in sovražno zadržanje kapitalističnih vlad napram sovjetski Rusiji. Svojo izobrazbo je dobil v Nemčiji. Krasin ni bil boljševik, toda svoje sposobnosti je dal v službo sedanjemu režimu, ker je videl, da na ta način lahko najbolj koristi Rusiji.

Čičerin je sedanji komisar za zunanje zadeve. To službo zavzema od časa Trockijevega odstopa. Na konferenci v Genovi je pokazal, da ima izredne diplomatske sposobnosti in ako ni Rusija dosegla na tej konferenci tega, do kar je opravičena, je vzrok v tem, da so nasprotne sile prejake. In končno, v kapitalistični diplomaciji ne odloča pravica, ampak svetost privatnih interesov. Čičerin in njegovi tovariši so napravili na genovski konferenci kljub sovražnemu stališču večine udeležencev proti njim dobre utise. Čičerin izhaja iz aristokratske rodbine. V diplomatski službi je bil še pod starim režimom. Pozneje je postal protivnik carizma in aktiven revolucionar. Vsled tega je bil pregnan iz Rusije. Potoval je po raznih deželah, se učil tujih jezikov in študiral tuje šege in običaje. Te izkušnje mu pri njegovem sedanjem poslu veliko koristijo.

Lozovski je tajnik rdeče internacionale strokovnih unij. Po poklicu je klobučar, star okoli 40 let. Tudi on

je bil v pregnanstvu in potoval par let v raznih deželah. Precej let je bil tajnik krojaške strokovne organizacije na Francoskem. Po mesecu februarju 1917 je potoval v Rusijo, kjer je bil na njegovo mesto imenovan Lozovski. On je eden najboljših ruskih strokovnjakov v delavskem strokovnem gibanju. Rdeča internacionala strokovnih unij nima mnogo zaslonbe zunanjih deželah. Ogromna večina svetovnega proletariata je združena v amsterdamski Internacionali strokovnih unij. Lozovski skuša najti pota in načine, da se večje radikalnejše unije v inozemstvu pridruže Moskvi. Dosedaj še ni uspel in govorilo se je že, da moskovska in amsterdamska organizacija v gotavih ozirih skupno nastopale. Toda nezaupnost je na obeh straneh še velika in še dolgo ne bo odstranjena. Dolga se bo na eni ali na drugi strani nadaljevalo s takimi razdiranja in rušenja protivnih organizacij, toliko bo sa ni misliti na pristrénejše stike delavskih elementov, ki so v nesoglasju radi taktičnih in drugih vprašanj.

Aleksandra Kolontaj je voditeljica ruskega revolucionarnega ženstva, v kolikor ga je na strani skupne levice. Ona je ob enem voditeljica opozicije v komunistični stranki proti politiki večine, ki je Leninova politika. Je zelo dobra govornica, toda večje zaslonbe strankinih vrstah nima. Okoli nje se zbirajo večinoma "sindikalistični komunisti", kakor jih nazivajo v Rusiji. Ona obvlada več jezikov, kakor katerikoli drugi znamenitejših osebnosti v vodilnih krogih sovjetske Rusije.

Tu naštete osebe niso edine, ki so vredne, da o njih opiše. Na stotine drugih, nič manj sposobnih in naobraženih, deluje v revolucionarni Rusiji, da bi jih izvleče iz sedanjega gospodarskega kaosa. Stotine najboljših Rusov deluje pri gradnji nove, boljše Rusije. Toda vsi ne zavzemajo tako važnih mest in raditega v inozemstvu niso poznani kakor zsalužijo.

***

Če si navaden človek, podanik kakega kralja ali cesarja, ali pa državljani republike, te vladajoči smatrajo za stvar, ki mora poslušati povelja in jih izpolnjevati. Kajzer je sanjal o veliki Germaniji, o nemškem gospodstvu in vplivu po vsem svetu in govoril "Jaz in Bog!" Bog pa je menda slab zaveznik, če ti si sam dovolj močan. Kajzer je izgubil vojno igro z Bogom, Boga so slavili v zavezniških deželah. Nemčija je danes v kleščah francoskega in zavezniškega imperalizma, njeno ljudstvo strada, kajzer pa živi lepo v miru v neki grajsčini na Holandskem. Prvotno so pričeli o njem, da žaga drva. Potem, da se ženi. Kmalu nato, da je dobil versko manijo. In sedaj, da je končal s pisanjem svoje knjige, na kateri dela že dolgo časa. Za ta svoj dopis zahteva en milijon dolarjev, kajzer bo to svoto tudi dobil. Koncem konce ni tako slabo biti eks-kajzer. Milijoni bodo segli po njegovi knjigi, ker jo je "spisal" kajzer. Po knjigah, ki jih spisejo ljudje ki kaj znajo, mase ljudstva ne segajo.

V Belfastu na Irskem traja že dolgo boj med protestantskimi in katoliškimi Irski. Samo v enem tednu meseca maja je v teh bojih bilo ubitih petintrideset ljudi. In to za sveto vero — za protestantstvo in za katoliško vero. Irski niso zrela za osvoboditev, za njih lahko vladajo drugi. In če dobe "neodvisnost", jih bodo vladali domači izkoriščevalci, maziljeni in nemaziljeni.

ANTON ČEHOV:

DUEL.

Za "Proletarca" poslovenil Jože Vidmar.

(Nadaljevanje.)

Šeškovski je nekaj govoril. Bojko je zopet nekaj misljal, toda Lajevski ni slišal, ali bolje rečeno, je slišal, toda ni razumel. Ko je prišel čas zato, je napol petelina in dvignil težko hladno pištolo s cevjo naprej. Pozabil je odpeti površnik in zdaj ga je silno bolelo na rami in pod pazduho in roka se je dvigala tako okorno, kakor da bi bil rokav sešit iz pločevine. Pospetnil se je svojega večerajšnega sovraštva tlo zagorelega čela in kodrastih las in je pomislil, da ne bi moral biti večeraj, v trenutku najsilnejšega sovraštva in prava ustreliti v človeka. Boječ se, da nebi krogla na kak način zadela von-Korena, je dvigal pištolo vse višje in je čutil, da ta preveč pokazana velikodušnost ni tako delikatna ne velikodušna, toda drugače ni znal in ni mogel. Gledal je na blede, posmehljivo smehljajoči se obraz von-Korena, ki je bil očitvidno od kraja umirjen, da njegov nasprotnik ustrelji v zrak, in je mislil, da bo, hvala Bogu, takoj vse končano in da je treba le petelina močneje pritisniti . . .

Silno mu je udarila v pleča, razlegel se je strel in v grani je odgovoril odmev: pak — tak!

von-Koren je napol petelina in pogledal na Lajevskega, ki je kakor prej korakal z rokami na hrbtu, ne da bi se brigal, kaj se godi.

— Doktor, — je rekel zoolog: — hodite tako dober, ne hodite kakor nihalo. V očeh mi miglja od strahu.

Doktor se je ustavil. Von-Koren je jel meriti na Lajevskega.

"Konec" — je pomislil Lajevski.

Cev pištole, ki je bila namerjena naravnost v obraz, kar sovraštva in preziranja v pozji in v vsej potnosti von-Korena in ta uboj, ki ga bo zdajle izvršil poln človek pri belem dnevu, v navzočnosti poštenih ljudi, in ta tišina in podzavestna sila, ki drži Lajevskega na mestu in ga ne pusti bežati — kako je vse tako tajnstveno in nerazumljivo in strašno! Čas, dokler je von-Koren meril, se je zdel Lajevskemu daljši od noči. Pogledal je proseče na sekundante; niti ganili se niso in so stali vsi blede.

"Streljaj že vendar!" — je mislil Lajevski in je čutil, da mora njegov blede, drgetajoč, reven obraz v von-Korenu vzbujati še večje sovraštvo.

"Ubijem ga, — je mislil von-Koren, mereč na čelo in je že čutil petelina pod prstom. — Da, gotovo ga ubijem . . ."

— Ubije ga! — se je zaslišal naenkrat nekje zelo blizu, obupen krik.

V istem trenutku je počil strel. Ko so ugledali, da ni Lajevski na mestu in da ni padel, so vsi pogledali v drugo stran odkoder se je zaslišal krik in so zagledali dijakona. Ta je stal blede, z mokrimi, k čelu in k lusu prilepljenimi lasmi, ves moker in blatnen na obrazu, v turščici in se je nekako čudno smehljaje in je mahal z mokrim klobukom. Šeškovski se je smejal od veselja, zajokal in odšel v stran . . .

XX.

Nekoliko pozneje sta se sešla von-Koren in dijakon pri mostičku. Dijakon je bil razburjen, težko je dihal in se izogibal gledati v oči. Bilo ga je sram za svoj strah in za svojo blatno, mokro obleko.

— Zdelo se mi je, da ga hočete ubiti . . . — je mrmral. — Kako je to zoperno človeški naravi! Kako silno nenaravno je to!

— Kako pa ste vendar prišli sem? — je vprašal zoolog.

— Ne sprašujte, — je mahnil z roko dijakon. — Nečisti duh me je zmotil: pojdi, pa pojdi . . . No, pa sem šel, in ravno toliko, da nisem umrl od strahu v turščici. Sedaj pa, hvala Bogu, hvala Bogu . . . Popolnoma zadovoljen sem z vami, — je mrmral dijakon. — Tudi naš stric — tarantul bo zadovoljen . . . Koliko bo smeha, smeha! Samo to vas pa prosim, ne govorite nikomur, da sem bil tukaj, če ne, jih dobim od predstojništva po grbi. Dijakon je bil sekundant, poreko.

— Gospoda, — je rekel von-Koren. — Dijakon vas prosi, da nikomur ne poveste, da ste ga videli tukaj. Lahko bi imel sitnosti.

— Kako je to zoperno človeški naravi! — je vzdihnil dijakon. — Oprostite mi velikodušno, toda imeli ste tak obraz, da sem mislil, da ga čisto gotovo ubijete.

— Silno skušnjavo sem občutil, da bi pokončal tega ničvredneža, — je rekel von-Koren. — Toda vi ste mi zavpili ravno v strel, pa sem zgrešil. Vsa ta procedura je pa vsled nenavadnosti vseeno zoperna in me je utrudila, dijakon. Silno sem oslabil. Pojdimo . . .

— Ne, dovolite mi, da grem peš. Posušiti se moram, čisto premočen sem in premražen.

— No, kakor veste, — je dejal s trudnim glasom oslabil zoolog; sedel je v kočijo in zaprl oči. — Kakor veste . . .

Med tem, ko so hodili okrog kočij in se vsedali, je stal Kerbalaj pri cesti, se z rokami na trebuhu nizko klanjal in kazal zobe; mislil je, da so se prišli gospoda naslajati nad naravo in pit čaj, in ni razumel, zakaj sedajo v kočijo. Karavana je krenila med splošnim molkom in pri krčmi je ostal samo dijakon.

— Hodil krčma, pil čaj, — je rekel Kerbalaju, — moj bi rad jedel.

Kerbalaj je govoril dobro rusko, toda dijakon je mislil, da ga bo Tatar bolje razumel, če bo govoril z njim v spakedrani ruščini.

— Jajca cvrl, sir dal . . .

— Pojdi, pojdi, pop, — je rekel Kerbalaj s poklonom. — Vse dobiš . . . Sir imam in vino imam . . . Jej, kar hočeš.

— Kako je po tatarsko Bog? — je vprašal dijakon, ko je vstopil v krčmo.

— Tvoj Bog in moj Bog je vseeno, — je rekel Kerbalaj, ki ga ni razumel. — En sam Bog je za vse, le ljudje so različni. Eni so Rusi, drugi Turki, tretji Angleški — vsake vrste ljudi je veliko, Bog pa je eden.

— Dobro. Če vsi narodi časte edinega Boga, zakaj tedaj vi, muslimani, gledate na kristjane kot na svoje vekovečne sovražnike?

— Zakaj se jeziš? — je rekel Kerbalaj in se prijel z obema rokama za trebuh. — Ti si pop, jaz pa musliman, ti praviš — jesti hočem, jaz dam . . . Le bogati razlikujejo, kakšen Bog je tvoj, kakšen moj. Za revnega je pa vseeno. Jej, prosim.

(Konec prihodnjič.)

***

Socializem ni nauk potrpljenja, temveč nauk boja. Polna možnja zlata ne pomeni polno glavo pameti.

GLASOVI IZ NAŠEGA GIBANJA.

DOPISI.

Pogorelčevo poročilo o agitaciji v Penna.

JOHNSTOWN, PA. — Danes, dne 28. maja, ko pišem to poročilo, sem zaključil prvi mesec agitacije za Proletarca in JSZ. Kar se tiče pridobivanja naročnikov Proletarca, morem reči, da je bil kljub slabim delovnim razmeram uspeh dovoljen. Ne tako glede Zveze, kajti isti mi ni bilo mogoče posvetiti toliko pažnje kot bi jaz rad, to pa vsled enostavnega vzroka, ker mi je vzela skoro ves čas agitacija za list. Tekom te agitacije se je število Proletarčevih naročnikov v tem kraju pomnožilo za 130 in naročnina za te znaša \$233. Prodalo se je precej literature in nabralo se je tudi nekaj dolarjev listu v podporo.

Z govori sem nastopil na shodih štrajkujočih premogarjev v Yukonu, Pleasant Valley, Moxham, Conemaugh in v Bon-Airu, kakor tudi na seji samostojnega pod. društva Triglav na Moxhamu (Hogback), in da ne pozabim, na prvomajski slavnosti socialističnega kluba šte. 69 v Herminie.

Za uspeh agitacije gre seveda mnogo zasluge s drugom in simpatičarjem socialističnega gibanja, ki so mi šli v vseh ozirih na roko. Imen številnih oseb, ki so mi na en ali drug način pomagale, ne bom omenjal, ker vem, da ni nobenemu na tem, da bi se ga oglašalo v listu, pač pa je vsakdo smatral za svojo dolžnost pomagati pri agitaciji kolikor mu je bilo mogoče.

Na potovanju naleti človek na razne zapreke, ki so takorekoč neizbegljive. Posebno vremenski bogovi so prav pridno nagajali; menda imajo posebno piko na socialistične agitatorje. V večini slučajev je treba kresati peš od naselbine do naselbine; pota so večinoma slaba. Sempatam se naleti na sodruga ali somišljenika, ki je toliko na boljšem, da poseduje avtomobil. Toda v mnogih slučajih je bila vožnja taka, da človek pravzaprav ne ve, ali se nahaja na cesti ali kje sredi oceana. Taka "morska" pota so poleg železnice edina pota, ki vežejo razne naselbine. Valovanja po cestah seveda ni krivda tistih, ki so mi iz prijaznosti postregli z vožnjo v avtomobilu, ampak tistih organov, ki prav dobro vedo, kam in kedaj je treba poslati tirjatev za davke, ki se potem tako radi poizgube po žepih raznih graftarskih uradnikov kapitalističnih strank. Če bi bilo ljudstvo politično zrelejšje, bi se hitro našla remedura. Dokler tega ni, ne preostaja drugega, kot vzgajati delavstvo v socialističnem duhu, da bo vsaj v bodoče znalo rabiti svojo moč proti izkoriščevalcem in graftarskemu sistemu.

Kar se tiče aktivnosti naših slovenskih premogarjev tu po Penni, moram priznati da so precejšnje na raznih poljih. Ne le, da so povsod najaktivnejši v sedanjem štrajku, imajo v večini naselbin svoje društvene ali pa delavske domove, kateri služijo v sedanjem času za shode štrajkarjev, kajti v mnogih slučajih imajo premogarski baroni najete vse dvorane v mestu in tako zabranijo štrajkarjem možnost dobiti primerno dvorano za svoje shode. V več naselbinah imajo tudi svoje združne prodajalne, ki so jim v veliko pomoč v sedanjem boju. Prerado se dogaja, da privatni trgovci kaj hitro odpovedo kredit delavcem, ko so na štrajku. V Conemaugh imajo tudi Stavbinsko in posojilno društvo, ki zelo dobro napreduje. Tudi ta organizacija je delavcem v veliko korist, kajti mesto da bi svoje težko prihranjene cente nalagali na razne banke in tako dajali v roke bič kapitalistom, ki bi končno padal po njih, vlagajo svoj denar v svoje lastno podjetje in imajo tako dvojne koristi. Prvič, njihov denar je naložen varnejše, imajo večje obresti, in drugič, ako si žele izposoditi gotove svoto denarja, jim njihova lastna organizacija računa nižje obresti kot jih zahtevajo kapitalistični denarni zavodi. Taka podjetja bi si morali ustanavljati delavci vsepovsod.

Tu na Moxham, ki je del Johnstowna, moram priznati da je bila agitacija za Proletarca ena izmed najuspešnejših. Pridobilo se je v par dneh nad 25 na-

ročnikov. Naši ljudje imajo tu svojo lastno dvorano združno prodajalno, godbo na pihala, tamburini, zbor ter mešani pevski zbor "Jugoslavija", ki je eden najbolj izvežbanih v Penni. V večini slučajev lastajo tudi svoja lastna domovja. Pred nedavnim časom ustanovili tudi politični klub. Ker sem na agitaciji delujem seveda tudi za ustanovitev socialističnega kluba. Pri tem delu vsaj do sedaj nisem naletel na kak morebitna nasprotstva, pač se mi je od mnogih oglašalo, da se bo delovalo nato, da se sedanji politični klub pretvori v kratkem času v socialističnega in bi raditega ne bilo potrebno ustanavljati še ene organizacije. Želeli je, da to ne ostane samo pri besedah ampak da se tudi dejansko izvrši.

Štrajk v okolici Johnstowna ni bil do sedaj tako popoln kot bi moral biti, vendar se pa situacija tukaj v tem oziru obraca na boljše. Tako so pred par dnevi štrajkarji in unijski organizatorji pridobili premogare iz dveh največjih rofov, ki so do sedaj obratovali polno paro v štrajkarske vrste. Sedaj se nahaja na štrajku nad 90 odstotkov premogarjev tega okoliša. Zanj dva rova lastuje t. zv., Cambria Steel Co., ki ima tod okoli svoje obširne delavnice. Pridobiti omenjene premogare za stavko je bil eden najtrših orehov, toda končno so stavkarji z vstrajno agitacijo in piketiranjem le uspeli. Upati je, da se sedanji štrajk premogarjev skoro privede do uspešnega zaključka s popolno zmago za štrajkujoče delavstvo premogarske industrije.

Sem pa tje se prigodi tudi marsikatera večja zgodbica. Tako so žene štrajkarjev v Conemaugh le prav pridno zahajajo na štrajkovne straže, daleč bosta stražo nekemu skebu. Seveda so ga preje prav dobro obmetale s klopotei in ga nato spremile domov. Pregled jim je moral obljubiti, da se ne vrne več na delo, kar drži besedo, mi ni znano. Kajti tudi kompanije imajo vse polno svojih straž in pri tem delu jim prav pridno pomagajo državni "kozaki"; toda vse to ne opira štrajkarjev in njihovih pogumnih žena.

Pred kratkim se je pripetil še en drugi zanimiv slučaj. Neki bos, ki je zelo ponosen na svoje skleno delo, se je misli znositi nad enim našim rojakom-štrajkarjem ter ga pahniti v mimo tekoči potok, toda ne doli skeb si ni bil svest krepkih mišic štrajkarja in posledica je bila, da je prav pošteno sam štrajkar v potok in se do dobra prestrašil. To mu še ni bilo dovolj. Drugo jutro gre v spremstvu svojih sinov in s katerimi drugimi skebi zopet na svoje umazano delo, ter na istem prostoru ugleda rojaka Paul Skvarec, ki je čakal na polnični železnico, misleči, da je to rojak ki mu je prejšnje jutro pomagal do brezplačne kopeli. Navale se na njega, "bos" ga udari po obrazu zbije na tla in potem se še drugi skebje z opekami v rokah navale nanj in godila bi se mu bila slaba, da se vsega tega opazil neki Amerikanec, stanujoč v bližini, katerega so se lopovi prestrašili in pustili rojaka pri miru. Štrajkarji so izposlovali zaporno povelje, poklican je bil pred mirovnega sodnika, pripeljal je v boj kot pričje svoje skebe in lagali so, da se je kar k dilo, toda uspeha niso dosegli. Zagovarjati bo moral svoj zločin pred višjim sodiščem. Kako bo vsa stvar potekla, se bo poročevalo pozneje. Upati je, da se ga po tiste za par mesecev v "špehkamro", da si nekoliko ohladi vročo skebski kri.

Kot že omenjeno, ima Cambria Steel Co. tod ob svoji obširni jeklarne ki se vlečejo ob potoku več mil na daleč. Okolica v bližini teh tovarn je umazana in sajasta kot malokje. Gost dim, ki se vedno vali iz dimnikov, pokriva celo okrožje, posebno še Franklina v Conemaugh. Vsa okolica je pokrita z njim, da včasih se gleda kot da stoji gosta megla nad dolino. Mesta so se umazana in sajasta kot jeklarne. Ulice in mnogo hi je takih, da bi človek ne pričakoval da bivajo ljudi v njih. Nekaj raztrganih bajt lastuje tudi omenjena družba, ki so slabše od hlevov. Pred nekaj dnevi so dobili ti ljudje ukaz, da se morajo, ako nečejo daleč seliti iz teh "palac". Zal nebo najbrž nobenemu, ki

slabih stanovanj menda ni blizu na okoli. Pravili so, da je včasih toliko dima in prahu, da ko gre človek k počitku, ostane posteljna oprava le tam bela, ker je ležal, posebno v poletnem času, ko je vročina z okna odprta. Plače v zgoraj omenjenih jeklarnah so menitne, reci in piši; 25 centov na uro za navadno delavnik 12 ur na dan. Nekatera dela so tudi darljiva, toda tudi ti delavci niso mnogo na boljšem. Imeli so mi, da ako se hoče zaslužiti od 4—5 dolarjev na dan, mora delavec garat ko črna živina. Pred leti, v zadnjem jeklarskem štrajku, je bilo delavstvu tukaj v boju. Bilo je poraženo s pomočjo vladnih organov, katerim je na volilni dan samo pomagalo iz njihovih mest. To vam je blagoslov kapitalizma.

Politična zrelost med našim delavstvom je še daleč od popolnosti in treba bo še mnogo agitacije in zabave predno se jim izbije tista lena brezbrzičnost.

Zanimiv slučaj se mi je pripetil v bližnjem Bonhamsu. Tudi na to hribsko selo sem šel na agitacijo, ker imajo tam socialistični klub in svojo dvorano sem mislil, da bi se obdrževal shod. Sodrug Bukovec je mi obvestil rojake, da se še isti večer obdržava shod in kot mi je rekel, so bili vsi zato. Ob napovedanem shodu ljudi ni bilo v dvorani razven kakih 15. Zdelo se nam je čudno, posebno še, ker so bili vsi zadovoljni in se shod vrši tisti večer mesto naslednji dan. Videli smo, da se zbirajo na frati nedaleč proč od dvorane. Zabili smo misliti, kaj bi moral biti vzrok, da se shoda ne udeležijo. Počasi se je izvedelo, da se je dobilo na "rešiteljev", ki so obvarovali rojake in njih "žene". Povedano je nam bilo, da je par "brihtnih" glav odvrčajo delavce na vse kriplje, da se jim ni treba udeležiti shoda, kajti agitator je prišel zato, da se zabere denarja. "Pobral bo kolekto in plačati mu boste morali po 25 in 50 centov, zato da ga boste slišali" itd. Še vedno ni nihče imel kake kolekte niti v mislih. Povedali so mi, da ima eden teh "oskrbnikov" revnih delavcev "botego", v kateri prav pridno skube ravno iste delavce, za katere je bil toliko v strahu da se za božjo voljo nikar ne udeležijo socialističnega shoda. Pravijo, da sliši na ime Pristavec. Delavci naj si dobro zapomnijo take kapitalistične petoliznike in obračunajo z njimi tako, kot je treba. Objedel se je z žulji delavcev, in sedaj skuša na vse pretege, da jih odvrne od shoda, za katerim bi slišali besede iz ust delavskega agitatorja. Boji se, da bi se jih konec konca ne prijele njegove besede in bi začeli misliti s svojimi možgani. Povedali so mi, da je tudi prav pridni katoličan in da tak seveda veruje v nauk "ljubi" svojega bližnjega. Čudno pri vsem tem je, da take kreature, ki grede vedno za tem, da iztisnejo zadnji cent od delavca, smatrajo vsakega drugega, da je njim enak. Temu molka povem lepo na uho, da socialistična stranka ne gre za tem, da izvleče denar iz delavcev, pač pa da s tistimi centi, ki jih prispeva delavstvo, podpira socialistično časopisje in drugo literaturo in s tem izobražuje delavstvo, da bo enkrat sposobno rešiti se kapitalističnega suženjstva in tujih mračnjaških pijavk in odpravnikov kot so vam enaki.

Neka mamica ki sem jo slučajno srečal na Conegrah in ji ponudil Proletarca, je bila tudi vsa iz sebe. Na Proletarca, ta brezverski list, ki vedno napada naše dobre "gaspude", tega pa že ne! Naj mi le kdo prde najim v hišo, letel bo kot vsi vragi!" Vse pojasnjevanje, da se Proletarec ne peča s protiversko gonjo, ni pa da izobrazuje delavstvo za boj proti kapitalizmu, ni nič pomagalo. Mamica menda rada čita Zakrjajno godljo.

"O joj, o joj! Proletarca pa že ne, že tako imam malo vere, če bom čitala pa še tiste vaše cajtenge, bo to le ta odpadla od mene," mi je rekla neka druga mamica. Ženska menda smatra vero kot za gnjilo hrustlo, ki odpade z drevesa ko je zadosti gnjila.

CHAS. POGORELEC.

DETROITSKIM SODRUGOM.

Seje slov. socialističnega kluba št. 114, JSZ., se vrše vsako prvo in tretjo soboto v mesecu v klubovih prostorih na 1432 Ferry Ave. E. — Na dnevnem redu so vedno važne stvari, ki se morajo rešiti. Udeležujte se teh sej polnoštevilno in pripeljite seboj svoje prijatelje. — Učvrščujmo našo postojanko s tem, da ji pridobivamo novih članov. — Organizator.

Slovenskemu občinstvu v Clevelandu.

CLEVELAND, O. — Čeravno vladajo za delavstvo neznosne razmere in jih je več milijonov brez posla, med njimi na tisoče naših rojakov, se po raznih naselbinah vsicne prirejajo zabave in druge priredbe, kajti mizerijo jim preskrbe drugi.

Naš socialistični klub št. 27, JSZ., priredi v nedeljo 4. junija izlet (piknik) na Reharjevo farmo v Northiamu. Na programu bo ples, nadalje nastop pevskega zbora Zarja in druge točke, katere ne bom tu v podrobnosti omenjal. Rečem le, da bo za zabavo v vseh ozirih poskrbljeno, ravno tako tudi s postrežbo. Na razpolago bo dober prigrizek, mehke pijače, saj pijače so tako vse mehke, tudi srečo bomo lovili (srečolov) in tako naprej.

Na izletni prostor vzemite Northiam karo in se peljite z njo do konca. Do prostora je potem treba hoditi direktno po cesti še približno deset minut, pa ste na kraju.

Vem, da bodo nekateri zopet zabavljali, ker je taka njihova navada. Kar priredi socialistični klub, vse jim je na poti. Seveda se mi ne oziramo na vsako kikanje.

Vsi čutimo bič, ki ga vihti sedanji sistem nad nami. Toda vendar je silno veliko ljudi, ki ne razumejo vzrokov za obstoječe razmere. Zato tako radi zabavljajo čez socialiste. Socialistični nauki so jim španska vas.

Poznam take, ki so bili preje zelo verni ljudje. Pozneje so se toliko naučili, da so nekoliko izpregledali ter prenehali vzeti vse za čisto resnico, kar govore na prižnicah in uče katekizmu. Pričeli so govoriti o svobodnemiselnosti in socializmu ter se že sami proglašali za socialiste. Seveda, v socialistično organizacijo niso nikoli prišli. Danes niso več socialisti in pravzaprav sami ne vedo kaj so. Nekateri celo govore o spoznanju, da je nemogoče živeti brez kapitalizma. Tako nekateri ljudje "razumejo" socializem.

Kar se tiče kritikov od zunaj, jim dam ta svet: Pravo mesto je v organizaciji. Pristopite v klub, tam razvijajte svoje nazore in če poznate boljše metode k uspehom, boste dobili priliko, da jih izvajate. V socialistični organizaciji ima vsakdo priliko pokazati svoje sposobnosti. In kadar bomo dovolj močni, bomo dobili javne urade v svoje roke in tam bomo nadalje delovali, vsaki po svojih zmožnostih, za dobrobit ljudstva na podlagi socializma.

Naj končam. Upamo, da se bomo vsi videli na pikniku 4. junija. Tam se bomo lahko več pogovorili. Torej na svidenje v nedeljo 4. junija na Reharjevi farmi.

J. KREBELJ.

Članstvu kluba št. 1, JSZ., na znanje.

CHICAGO, ILL. — V četrtek dne 8. junija zvečer priredi klub št. 1, JSZ., diskuzijski večer v dvorani SNPJ., 2657 S. Lawndale Ave. Predmet diskuzije je: "Ameriške delavske stranke in struje ter delo za zedinjeno delavsko fronto." Razprava se bo vodila, s katerimi elementi naj socialistična stranka išče zedinjenja in po kakih potih? Razpravljalo se bo o dobrih in slabih straneh dosedanjih taktik posameznih struj v ameriškem delavskem gibanju. Razprava bo zanimiva in raditega naj se članstvo udeleži polnoštevilno. Ako mogoče, naj nas ta večer posettijo tudi člani soc. kluba JSZ. na Pullmanu.

V nedeljo 18. junija ima socialistična stranka okraja Cook (Chicago in okolica) velik piknik v Riverview parku na N. Western Ave. v bližini križišča Clybourn in Belmont Ave. ter Roscoe Blvd. na Western Ave. Prebitek piknika je namenjen socialističnemu tisku in agitacijskemu fondu čikaške organizacije socialistične stranke.

Vsota za vstopnice, ki jih prodajo člani in članice kluba št. 1, ostane klubovi blagajni. Od prodanih vstopnic plačamo samo vojni davek. Ako napravijo sodrugi svojo dolžnost, pridobimo klubu in Proletarcu lahko najmanj dve sto dolarjev dohodkov. Vstopnice v predprodaji se dobe pri članih in članicah kluba in v upravnishvu Proletarca. — Tajnik.

Naloga ženstva pri vzgojevanju mladine.

CLEVELAND, O. — Sedaj živimo v časih nesloge, mrženj in medsebojnih bojev, ki so posegli tudi v delavske vrste. Mislim da se ne motim, če trdim, da bo čas in izkušnje, ki si jih pridobivamo v sedanjih razmerah, prinesel duh solidarnosti med delavske mase obojega spola.

Tudi me, ženske, se moramo učiti iz izkušenj. Naša naloga je velika, mnogo večja, kakor se ljudem dozdeva. Na nas leži velik del vzgoje otrok, ki postanejo bodoči borci za novi družabni red, ali bodoči vojaki v službi kapitalizma, ali stavkokazi v industrialnih bojih. Matere, že iz tega razvidite, kako velika odgovornost leži na vas pri vzgajanju dece.

Če hočemo biti dobre učiteljice svojih otrok, se moramo tudi same učiti. Stvari, ki jih ne poznamo, jih ne moremo razjasnjevati svojim otrokom. Ako nam je razredni boj nerazumljiv, se ne bodo otroci v tem oziru od nas ničesar naučili.

Če bi posedovala bogastvo, kakor n. pr. Henry Ford, bi trosila milijone za vzgajanje mater, ki so najboljše in prve učiteljice mladine. Kakor so matere vzgojene, tako so otroci v prvih letih mladosti. In nauki mater jih navadno spremljajo skozi vse življenje. Milijone mater uči svoje otroke samo o verskih stvareh in jih navaja k pobožnosti. Zato imamo toliko nevednih, nazadnjaških ljudi. Vpliv vzgoje kakršne so jim vcepile matere, jih spremlja na njihovem potu skozi življenje. Matere pri tem nimajo slabega namena. Vsaka želi svojim otrokom najboljše, toda če je sama nevedna, se ne more od nje pričakovati takega pouka, kakršnega ni sposobna dati. Zato je po mojem mnenju vzgojevanje ženstva silno važna stvar.

Kako lahko ženska pride do razredne vzgoje? Najboljše potom čitanja. Čitajte liste in knjige socialne vsebine. Povest, kakor je n. pr. Gorkijeva "Mati", je zelo priporočljiva. Ta knjiga slika mater, ki je bila nevedna in pobožna, toda je na svoja stara leta postala navdušena, priprta boriteljica med ruskim revolucionarnim proletariatom. V nji slika pisatelj druge ženske, vse navdušene boriteljice za človeške pravice. Druga taka knjiga je Sinelarjev "Džungel". Ta knjiga razkriva v obliki povesti gnoj v ameriški klavniški industriji. V "Ameriških Družinskih Koledarjih", ki izhajajo v založbi Proletarca, je najti mnogo takih vzgojevalnih povesti. Dobite jih tudi v Proletarcu. Prečitajte ene knjige ali par izdaj kakega socialističnega lista še ne prinese socialističnega znanja. Treba se je učiti in učiti.

Na nesrečo ljudje, posebno ženski spol, ne segajo radi po dobrih vzgojevalnih knjigah in listih. Ženstvu in splošnem so najljubši romani, ki le omamljajo duh in ne puste v možganih nobenega povečanja znanja. Nasprotno, s takimi deli se delovanje možganov zastruplja, kar seveda masam, ki čitajo take romane, ni znano.

Doba, v kateri so trdili, da nima žena ničesar opraviti v zunanem svetu, je minila. Ženstvo si je priborilo več ali manj enakopravnosti, kakor je že znalo voditi svoj boj v eni ali drugi deželi. Kapitalizem jih je pognal v tovarne in v enih evropskih deželah celo v rudnike. Izkoriščane so kakor moški delavci. Večkrat naletim na "učene" može, ki pravijo: "Le tiho ženske, ve nič ne razumete." Tisti, ki tako govore, sami nič ne razumejo in so pri vsem tem toliko nevedni, da "ne vedo da nič ne vedo." Kakšna pa je današnja družabna uredba? Slaba, to vemo, kolikor toliko vsi. Ženske so bile do zadnjih časov brezpravne, torej so tako družbo ustvarili v prvi vrsti moški, ki vodijo vse javne zadeve. Tisti moški, ki trdijo, da se ženske ne smejo umešavati v javno življenje, so največja coklja napredku. V socialističnemu revolucionarnemu gibanju najdete lepo število žensk, ki prav nič ne zaostajajo za največjimi borci med moškimi. Na kulturnem, na znanstvenem in na delavskem polju so si ženske priborile častno mesto. Argument, da ženske ne spadajo v javno življenje, je že davno vržen ob tla pri vseh razumnih naprednih ljudeh, tudi, če ne spadajo k socialističnim strujam.

Res je, ženstvo ni toliko izobraženo kot so moški. Vzrok temu je, da je bilo ženstvo skozi stoletja priklenjeno na ozko obzorje doma, medtem, ko so moški vodili vse stvari in se pri tem izpopolnjevali. In če pri-

merjamo, da se je ženstvo, to je mase ženstva, počelo takorekoc šele učiti, medtem ko se moški uče že stoletja, vidimo, da je ženstvo v tej kratki dobi vendar zelo napredovalo.

Socializem rabi sodelovanje ženstva. Svojo pomagando vodi med ženstvom. Zato je potrebno, da mu sodrugji nudijo pri vzgoji naših žensk vso možgano moč.

Očetje so dolžni oskrbeti svojim otrokom tako vzgojo, ki jih bo vodila v življenju po pravi poti napredka. Dolžni so pomagati v boju proti sistemu, ki tirja otroke v žrelo industriji, medtem, ko je na milijone draždenih, zdravih delavcev brez službe. Žene jim bodo v borbi najboljše tovaršice in najboljše vzgojiteljice otrok, toda preje moramo vzgojiti žene. Ranko nite oklepe verskega fanatizma in ignorance, ki bi ženstvo v temi. Pri tem osvobojevanju ženstva pomagujemo pomoči od vseh zavednih moških delavcev. Le na ta način se bo rešilo ženstvo iz pogrepenje brezbriznosti in se ga privedlo v vrste naprednega delavstva.

Sleherno žensko morajo pretresti poročila o starih, ki so v teku po vsej deželi. Predstavite si ženo, katere mož je bil mesece brez dela. Sedaj je na njo ki. Sredstva so že davno pošla, kredit so trgovci o rekli. Otroci prosijo kruha. Oče je kje na straži in pridobiva stavkokaze ter mlačne delavce za pravični bo. Pri tem padajo količki kozakov in privatnih puščav jev po njegovem hrbtu. Morda dobi še krogelj v glavo. In potem morda izgubljena stavka, črna lista, sila nje za delom po drugih krajih, doma pa žena z glavnimi otroci. Molitev jim ne pomaga. Če bi samo molili in kleli, bi se v borbi za obstanek ničesar ne spreminilo in vedno bi bila enaka. Ljudje mislijo in radije se bodo boji spremenili in sedanja gnoloba bo odšla. Čim hitreje se bomo učili in čim bolj bomo dumevali za solidarnost, preje bo konec mizerije.

H koncu še vprašam, kje so naši stari dopisniki, kot Zlenberger, Radelj, Drskar in še več drugih? Za kaj se zadnje čase nič ne ogasite? S kom neki ste b ko zaposljeni? Menda ne z ženitvijo?

Pa tudi ve, ženske, le pogum, pa pero v roke. Ne pišite vaše misli. Urednik ima poleg koša tudi potrojenje, torej ne imejte bojazni, pa se prikažite v javnosti.

A. A.

O agitaciji v La Sallu in okolici in drugo.

CHICAGO, ILL. — Pomlad je prišla v vso naravo in mlajsko cvetje klije po illinojskih poljih in travah. V takih momentih se tudi ljudje nekam bolj polivajo v veselem razpoloženju podvzamejo marsikaj, kar je v čemernem zimskem vremenu niti na misel ni prihajalo. Vse to je baje vplivalo tudi na mojo znanko Marion in Yugovich v Ottawa, Ill., ki se je pred par tedni poročila. Častitam ji torej na vseh koncih in krajih in ji želim kar največ uspehov v novem stanu!

Povabljen sem bila na njeno "ohcel", na kateri smo se prav izvrstno imeli. Zanimivo je bila na večer pred poroko, ko sta ženja in nevesta tlela v (prav kot za dramatično predstavo), kako bosta nastopila pri poročevalni ceremoniji. Kot je za odne včasi, tako je baje tudi v realnem življenju, da človek pri vajah dobro naredi, ko pa pride za glavno predstavo, je po kolikor toliko nervozen. Tudi tu je bilo tako — kot so trdili bližje stoječi, jaz namreč nisem natančno slišala — da je ženja na vprašanje "čuj vzameš za lawful wife", odgovoril, da jo vzame "an awful wife". In s tem so ju dražili potem toliko čim, da sta se odpeljala na medene tedne pod plohami njevega dežja. Sicer je pa bilo vse dobro in obeno b lim še enkrat mnogo sreče!

Slovenci v Ottawa so v splošnem prijazni. Zbujim se Bayukovi družini za prijazno postrežbo, in posebno gospe Bayuk, ki me je peljala s svojo karo v La Salle, Ill., kamor sem šla na agitacijo za Proletarca in obenem prodajat pisalne stroje.

Tudi lasalski Slovenci so me jako prijazno sprejeli in mnogo pomagali pri agitaciji. So precej napredni ljudje in svoječasno so imeli tudi soc. klub, katerega jim je seveda razrušila svetovna vojna, kot se je zgodilo tudi v več drugih krajih. V nekaterih naselbah so klube že ponovno organizirali, v drugih se pa

bi na delu, da jih zopet ožive; in med te spada tudi La Salle. Povsod spoznavajo, da je močna politična organizacija neobhodno potrebna in da delavstvo ne more doseči dovolj uspehov brez nje.

V La Salle so zdaj bolj slabe delavske razmere, kot je precej delavcev vposljenih v premogovih rovih; in kot znano, so bremogari na stavki. Oni ki so vposljeni pri drugih podjetjih, pa tudi bolj slabo zaslužijo, kot kot je splošno znano, kapitalisti v splošnem pridigajo delavske plače. Kljub temu sem dobila v prejšnjih enaintrideset naročnikov. S tem daje lasallski naselbina lep zgled drugim krajem, ki je v resnici precej vredna. Da bi se percentualno tako odzvala tudi druge naselbine, bi Proletarec kmalo postal takar bi pravzaprav moral biti že davno: živ agitator vsaki delavčevi hiši! K temu lepemu uspehu so pomagali Obid, Rogel in Princ z agitacijo med rojaki. In prijazno postržbo se zahvaljujem gospem Pirnat in Ermene ter Golobovi družini, za splošno naklonjenost z naročili pa vsem lasalskim Slovenceem.

Slovenski Narodni Dom v La Salle, Ill., je eden izmed najlepših in najmodernejših slovenskih domov v Ameriki. Zahvalim se lasallčanom za prijaznost ker so mi razkazali ves dom, na katerega so res lahko ponosni. Chicago je v tem oziru precej v ozadju. Tudi tukaj bi se moralo začeti enkrat resno misliti na to, da bi posnemali druge manjše naselbine v kolikor se jim gradije lastnih dvoran. In čikaški Slovenci potrebujejo svoj Narodni dom prav tako — če ne še bolj kot druge slovenske naselbine!

FRANCES A. TAUCHAR.

Agitatorji na delu.

Naročnine, ki so jih poslali agitatorji in zastopniki Proletarca:

Chas. Pogorelec, Pennsylvania.	90
Frances A. Tauchar, na agitaciji v La Salle in okolici	31
Lawrence Gorjup, Cleveland, Ohio.	12
Frank Benčina, Chicago	5
Jos. Oceppek, Detroit, Mich.	3
F. Z., Chicago, ...	2
Jana Darovec, Chicago, ...	1
Mary Udovich, Chicago, ...	1
Frank Petavs, Little Falls, N. Y., ...	2
John Miklich, Sheboygan, Wis., ...	2
Jr. Besjak, Springfield, ...	1
Louis Bregant, Ramsay, O.	1
Andy Cherne, Cleveland, O.	1
Mih Urbas, Highland Pk., Mich.	1
Fr. Herga, W. Allis, Wis., ...	1
Fr. Korošic, Burgettstown, Pa.	1
Jana Brus, Lorain, Ohio.	1

LISTNICA UPRAVNIŠTVA.

Knjige "Mati" (spisal Maksim Gorkij) nimamo več v zalogi.

Knjiga "Džungel", ki jo je spisal Upton Sinclair in je pozneje izšla v slovenskem prevodu v založbi Proletarca, je bila že pred dvema leti razprodana.

Sedma številka revije "Kres" je razprodana. V zalogi imamo še Cankarjevo izdajo Kresa in osmo številka. Glejte cenik knjig.

SODRUGOM V CLEVELANDU.

Seje socialističnega kluba št. 27, JSZ., se vrše vsako drugo nedeljo v mesecu ob 9:30 dopoldne in vsako tretjo nedeljo v mesecu ob 2. popoldne v klubovih prostorih v Slov. nar. domu. Dolžnost vsakega sodruge je, da redno prihaja k sejam. — Tiste, ki simpatizirajo s socialističnim gibanjem, pa še niso pri soci. stanki, vabimo, naj pristopijo v naš klub in tako pomagajo pri delu za osvoboditev proletarijata. Prva naloga delavca je, da postane razredno zaveden. Pri tem je vpoltevajmo geslo: "V organizaciji je moč." —

Domača zabava Slov. Dram. Društva v Chicagi.

Slovensko dramatično društvo v Chicagi priredi vsako večer dne 10. junija domačo zabavo v dvorani SNPI, na 2657 So. Lawndale Ave. Vstopnina 50c na osebo.

S POLJA NAŠE AGITACIJE.

Sodrug Charles Pogorelec, upravnik "Proletarca", ki se mudi sedaj v Pennsylvaniji v interesu "Proletarca" in Jugoslovanske socialistične zveze, je obiskal že precej slovenskih naselbin in pridobil listu lepo število novih naročnikov. Njegovo bivališče za nedoločen čas je Johnstown, od koder obišče vse večje naselbine v Cambria in Somerset County. Kdor želi priti z njim v dotiko, dokler se mudi v Pennsylvaniji, naj naslovi: Chas. Pogorelec, cf. Andr. Vidrich, R. D. 7, Box 82, Johnstown, Pa. Iz Pennsylvanije se poda sodr. Pogorelec bržčas v West Virginijo, in od tam proti Ohio, v Akron, Barberton, Cleveland in Lorain.

Sodruginja Frances A. Tauchar je na agitaciji za pridobivanje novih naročnikov Proletarcu v Waukeganu in North Chicagi. Ako ji bo možno, obišče tudi druge slovenske naselbine proti Wisconsinu.

Uprava Proletarca.

Brez naslova.

Dr. Kern je napisal kratek članek, v katerem govori o kontroli porodov. Omenja, da izvajajo kontrolo porodov žene bogatinov, medtem, ko delavskim ženam zabranjujejo dobivanje vsakega znanja o omejevanju porodov.

Dr. Hugo Bren O. F. M., kar na kratko pomeni frančiškan, po dolenskem narečju "flečkajnar", je napisal v glasilu frančiškanskih pečlarjev serijo zelo zelo učenih člankov, v katerih citira besede iz knjig svetih očetov in cerkvenih učenjakov, ki so obsojali kontrolo porodov. Seveda so jo! Kje pa naj bi tovarne dobile cenene delavce in cerkve nevedne backe, če ne bi bilo velikih družin? Ampak velike družine naj imajo reveži-delavci in kmetje, ne pa premožni ljudje. Hugo Bren, Kazimir Zakrajšek in drugi frančiškani so večinoma mladi, močni ljudje. Če verjamejo v naraščaj, naj prično z enakim gibanjem, kakor se je pojavilo po vojni na Češkem in deloma na Hrvaškem. Duhovniki naj se poženijo. Saj so pravoslavni tudi oženjeni in imajo družine, zakaj bi jih katoliški ne imeli? Čemu siliti mlada dekleta v kloster, če ste za naraščaj? Poženite se z njimi, pa basta. Potem bo imela nova slovenska šola na 22. cesti vsaj dovolj otrok. Duhovniki drugih ver so oženjeni, pa ni zato nobenega pohujšanja. Protestantje in pravoslavni verniki niso nič manj verni kakor katoliški, kateri so verni. Če niso, je itak vseeno.

Kazimir ima vse vernike rad. Ampak tiste, ki kaj imajo, namreč "keša", ima še posebno rad. Jack Stonich je eden takih, ki ni "suh". S Kazimirjem sta si kolikor-toliko na roke. Pred kratkem je Jack odšel na počitnice nekam v Californijo, preje je pa prinesel v farovž prispevek za novo šolo. "Edinost" mu zato dela poklone in mu želi srečen povratek in take stvari. Zakaj pa ravno Jack Stonich? Če bi on dal tisoč dolarjev, bi bilo še zmirom manj, kakor če da Terselich 100 dolarjev. Zakaj ne želeli dobrih stvari njemu, ki je bil pripravljen pomagati tudi pri gradnji šole?

Matija Pogorelec je drug tak mož s cvenkom. Kazimir ga je že večkrat vabil v župnišče, kjer bi se pomirila in kadila pipo sprave. Toda Matija ima s farovži izkušnje in o njem so včasih pripovedovali, da je raje kaj odnesel kakor dal. "Kakor kdo more."

Čital sem poročilo o poslovnem banketu, prirejenem na čast jugoslovanskemu konzulu Branku Lazaroviču, o katerem poroča "Hrvatski Glasnik", da so se ga udeležili dr. Ante Biankini, P. B. Nelson, novi konzul dr. Purič, Anton Gazdič od Hrvatske Zajednice Illinois, Gj. Kristoforović in Nev. Stijačić za jugoslovansko kolonijo v Garyju, Mehmed Dervoz iz Milwaukee za muslimane (mohamedance), V. Cainkar za SNPJ., S. Barić in I. Lupis za hrvatsko novinstvo, Rev. N. Stojaković za pravoslavno duhovščino in srbsko kolonijo v Clevelandu, Rev. Luka Terzić in Rev. I. Bojanić, hrvatska katoliška duhovnika. Zvonko Novak in število drugih. Kazimirjevega imena ni med njimi. Čudno, saj je bil v začetku vendar parkrat konzulov gost. Poleg tega ima on precejšnje zasluge za kraljevino SHS. Med vojno je pomagal londonskemu odboru, oziroma njegovemu pododseku v Ameriki, prisegal je na krfsko deklaracijo in nabiral denar za Narodno Zvezo, ki je izginila z denarjem vred. Še račune je vzela s seboj. Bratil se je v boju za kraljevino z dr. B. Vošnjakom, dr. Marušičem, Pircem, I. Možinom in drugimi gospodi. Sedaj pa je ostal zadaj. To je, kar pravimo smola.

Gospodje na banketu so imeli govore, kar je na vada na takih prireditvah. Toda imeli so govore po jugoslovanskem običaju, kar za človeka ni prijetno poslušati, takega namreč, ki se mu stoji poveličevanje brez konca in kraja. O Brankotu pravijo, da je dober človek in pošten služabnik. Kaj si je mislil, ko je poslušal govore ljudi, ki so poveličevali jugoslovansko edinstvo, slavili državo, hvalili njegove vrline in izrekli nepopisno žalost, ker jih zapušča. V praktičnem življenju pa se lasajo in blatijo drug drugega.

Kazimir je bil socialist. Ne verjamate? Res je bil. V eni izdaji Edinosti je napisal dopis, pa ga podpisal "bivši rdečkar". Torej vidite, da je bil res že rdeč!

K. T.

Od Habsburžanov do Karadjodjevičev.

Od "Glasa Svobode" smo prejeli spodaj priobčeni letak zaeno z notico, v kateri omenjeni list pojasnjuje, da ga je dobil od Mariborskega ženskega društva s prošnjo, naj ga pošlje vsem slovenskim listom v Ameriki v objavo.

Objavimo ga vsled tega, da naši čitatelji vidijo, kako se gojuje monarhistični duh med našim narodom v Sloveniji. Preje je pel enako pesem Habsburžanom. Sedaj jih je nadomestil s Karadjodjeviči. Letak se glasi:

JUGOSLOVANI! — JUGOSLOVANKE!

Kakor v vseh ostalih krajih naše drage domovine, sklenili smo tudi v Mariboru, da postavimo spomenik dnevu poroke našega vladarja *Njegovega Veličanstva kralja Aleksandra I. z Njeno Kraljevsko Visokostjo rumunsko kraljico Marijo.*

Kakor so časi, v katerih živimo, resni in težki, naj bo tudi ta spomenik resen, odgovarjajoč perečemu vprašanju našega okraja.

Sklenili smo, postaviti v Mariboru veliko otroško bolnico,

ki bi naj varovala pogube to, kar ima naše kraljestvo najdragocenejšega, naš mladi jugoslovanski naraščaj. Čelo bolnice bo dičilo ime naše prve jugoslovanske kraljice Marije.

Potreba otroške bolnice v Mariboru je velika. Naša bolnica nima posebnega otroškega oddelka, ker je bilo pred preobratom iz zdravstvenih ozirov težjišče za naše kraje Gradec, za Prekmurje Budimpešta, za Koroško Celovec. Treba je ustanoviti novo središče in sicer tako, ki bo z ozirom na razdaljo vsem prizadetim enako dosegljivo. Po naravni legi nagibljejo se ti kraji proti Mariboru, a naše mesto jim v tem oziru ne more nuditi nobene pomoči. Ker pa nam država ne more v teh gospodarsko tako težkih časih priskočiti na pomoč, treba, da sežemo po samopomoči. S tem bomo najlepše dokazali državi in vladarju, da pravilno pojmuemo dobo, v kateri živimo in smo je vredni.

Vojna z vsemi svojimi grozami in zlasti s pomakljivo prehrano je rušila že v kali zdravje naše in polagala v nežni otroški organizem začetke različnih organizacijskih bolezni. Potom izvlečkov matrike različnih uradov je dokazano, da znaša le v jugoslovanski ozemlju nekdanje Spodnje Štajerske umrljivost otrok do 1. leta 60 odst., med 1. in 4. letom 26 odst. in med 4. in 10. letom 65 odst. V Mariboru samem znaša leta umrljivost 42 odst. Iz Koroške in Prekmurja nimamo točnih podatkov, a že omenjene številke govorijo dovolj jasno.

Zato se je v Mariboru ustanovil odbor, ki je stavil za nalogo, da povzdigne otroško bolnico v Mariboru. Ker pa je to vprašanje tako blizu ženskim srcu in programu naše organizacije, je sklenilo društvo, da posveti s trajnim delom svoje sile in sili tako dolgo, dokler ne bo stala v Mariboru otroška bolnica. Roko v roki hočemo delati z društvom in zgradbo otroške bolnice v Mariboru in ga podpreti človekoljubnem cilju.

Zato se obračamo z našo prošnjo do vseh tistih, ki so prizadeti in tudi tistih, ki niso prizadeti, da nam pomagajo. Predvsem prosimo vse organizacije, in razlike strank in slojev, da se nam pridružijo. Obračamo se na občine, da v svojem interesu podprejo še delo, nadalje na častito duhovščino in učiteljsko. Posebej se še obračamo na premožnejše sloje, na industrijska podjetja, banke, posojilnice in različne ustanove.

Pomagajte vsi vsak po svoji moči. Darove nam objavili potem časopisov.

Imena darovalcev in seznam darov se bo imelo na dan otvoritve bolnice Njenemu Veličanstvu kraljici Mariji.

Darove pošiljajte na "Sklad otroške bolnice" in "Sklad posojilnica v Mariboru, nabiralne pole pa "Mariborski mu ženskemu društvu."

Odbor "Mariborskega ženskega društva"

Radi verjamemo, da potrebuje Slovenija združitev stvenih institucij. Tudi vemo, da državi priznanje sredstev za take reči. Nadalje je nam znano, in moralo bi biti tudi "Mariborskemu ženskemu društvu", da ima kraljestvo SHS. denar za mnoge nepotrebne stvari. Od kar obstoji, je potrošila pa nepotrebne in toliko sredstev, da bi z njimi lahko zgradila v vsaki večjem mestu otroško bolnico.

S slavospevi vladarjem bo narod slabo napredoval. Odpravljajte hlapčevski duh iz ljudstva, pa s česa soma ne bo treba toliko otroških in drugih bolnic. Sedaj so potrebne radi sistema, ki jemlje otrokom in ditelje in jih prepušča mizeriji.

Na Švedskem se je industrija med svetovno vojno silno razvila. Švedska je bila nevtralna in je trgala z vsemi deželami, ki so bile v vojni med seboj. Vojna naročila so bila dobro plačana in s tem so rasle tudi delavske plače. Prosperiteta je bila na Švedskem med vojno še večja kakor v Zedinjenih državah. Delavci z dežele je drlo v mesta. Po vojni so naročila pomanjla in po svetu je nastopila splošna gospodarska kriza. Tudi v švedski industriji je nastala velika brezposelnost. Parlamentarna komisija, ki je raziskovala o mere, je podala poročilo, da je bila tista prosperiteta nenormalna in četudi se industrijski obrat na švedskem obnovi na prejšnjih normalnih tleh, je delavci še vedno več, kakor jih potrebuje obrat švedske industrije. Zato komisija priporoča razdelitev kronske in cerkvenih posestev in veleposestev velikašev med brezposelne delavce, ki se naj naselijo na deželi in obkrajajo male kmetije. Kralj se bo najbrž poslovil od svojih veleposestev. Tudi za ostale zemljiške veleposestev ne bo druge poti. Časi veleposstev v gosto obdobju dželah so izginili.

Kdor hoče hitro pridobiti nekaj tisočakov, naj se skuša pririniti v službo h prohibicionističnemu departmentu. Plača je tam postranska. Podkupnine, to je, kar šteje.

JUGOSLOVANSKA SOCIALISTIČNA ZVEZA

SOCIALISTIČNE STRANKE V AMERIKI.
220 SO. ASHLAND BLVD., CHICAGO, ILL.

TAJNISTVO.

Tisk-prevajalec: Frank Petrich, 220 S. Ashland Blvd., Chicago, Ill.

EKSEKUTIVA.

Tisk Aleš, Mary Aucin, V. Cainkar, Philip Godina, F. Zajec, S. Bojanović, G. Maslač, Miloje V. Lučić in Mitar Sekulić.

NADZORNI ODBOR.

F. A. Tauchar, Frank Udovich, M. Dimić in S. Cakić.
Vsa pisma tikajoča se Jugoslovanske socialistične zveze je naslavljalati na tajništvo JSZ.

Redne seje eksekutive JSZ. se vrše vsaki četrti petek v mesecu, izredne po potrebi.

ODBOR SLOVENSKE SEKCIJE.

Philip Godina, tajnik; V. Cainkar, blagajnik; F. Zajec, urednik; Frank Aleš in Mary Aucin.

Nadzorni odsek slovenske sekcije: Frank Gottlicher in Mary Udovich.

Organizator: Chas. Pogorelec.

ODBOR SRBSKE SEKCIJE.

Miloje V. Lučić, tajnik. Odborniki: Sava Bojanović, G. Maslač in Mitar Sekulić.

PROLETAREC,

časnik in list slovenske sekcije Jugoslovanske Socialistične Zveze.

Spravni odbor Proletarca: Joško Oven, predsednik; Frank Aleš, tajnik; Frank Gottlicher, blagajnik; F. S. Tauchar in F. Udovich, nadzornika.

Urednik: Frank Zajec.

Spravnik: Chas. Pogorelec.

I. t. upravnik: Frank Petrich.

Vsa pisma, tikajoča se Proletarca, naslavljalajte na naš Proletarca.

Opomba. — Uredništvo Proletarca sprejme odgovornost za vse članke, priobčene v listu, ki so spisani v uredništvu. Za članke in dopise, ki jih pošiljajo sotrudniki, so odgovorni prispevatelji. Uredništvo sprejme zanje le toliko odgovornost, kolikor zahteva zakon.

ZA SMEH IN KRATEK ČAS.

Med največje komedionte na slovenskem časnikarskem polju v Ameriki spada poleg čikaškega Kazimira Milwaukeeški Novak. Agitiral je za W. F. of M. in nabiral celo prispevke zanje, katere baje še sedaj ni postal na določeno mesto, dasiravno je bila vsota nabranih pred leti. Socialiste zmerja s socialpatrioti, sam pa je delal kot urednik pri listu, ki je agitiral za Harisona in republikansko stranko sploh, ter priobčeval članke proti socializmu — pomislite — ne proti socializmu ampak proti socialističnim naukom, in to vse za denar. Takim ljudem pravimo prostitutke, oziroma prostitutki, ker ni treba misliti, da so taki stvorili samo med ženskimi spolom. Deloval je v skrajno buržvaznih organizacijah s prodanim Veraničem, ki mu je dolar lag kakor Novaku. Novak je kupil tiskarno, in ker bi ni delal z njo dobiček, je spremenil kapitalistično Slovenijo v "delavsko" Slovenijo. Drugače je ostalo vse je daren.

Če je stara W. F. of M. nesposobna organizirala rudarje, zakaj ni brumni Novak agitiral za I. W. W. Čudni in nerazumljivi so karakterji, ki so naprosto sistem, kateri ponudi večjo vsoto.

Na enem mestu piše o kapitalističnem zagovorniku Borahu, na drugem ga hvali, da govori resnico.

Na enem mestu hvali Rusijo, na drugem priobčuje novice in članke iz Rusiji sovražnih listov. "Znanje", ki bi lahko porabilo svoj prostor za vzgajanje hrvatskega delavstva, katerega zavajajo in izkoriščajo vsakojaki prevaranti, pretaka "grenke" solze nad zapeljano slovenskega delavstva, katerega bo privedel na pravo pot brumni Novak, ki en čas prodajo lote, potem farme, nato nabira prispevke za unijo rudarjev, katerih ji pa ne odpošlje, nato gre v službo k republikanskemu listu, potem, ko je "padel" povsod skozi, pa prodaja svoje "talente" za reševanje slovenskega delavstva. Hrvatski delavci bodo pri tem eksperimentu ob nekaj tisoč dolarjev, slovensko delavstvo bo pa še vedno "zapeljano". K sreči so med našim ljudstvom Zotiji in stoteri podobni karakterji, ki žive ob žuljuh hrvatskega delavstva, nemogoči, torej naše delavstvo vendar ni tako zelo zapeljano, kakor plakajo otročaji detinskega levičarstva pri Znanju. Ko bi se hoteli fantje učiti, da bi vsaj vedeli, kaj govore, bi še bilo. Ampak so ravno tako nevedni na svoj način, kakor naši klerikalni "žurnalisti" v Jolietu in Chicagu.

OSEBNA VEST.

Mr. Josip Triner, predsednik družbe Joseph Triner Company, ki je svetovno znana vsled izdelovanja Trinerjevega grenkega zdravilnega vina in drugih preparatov, se je dne 17. maja odpeljal na parniku "Majestic" proti Evropi trgovskim poslom. Družba Joseph Triner Company je na svoji zadnji seji ravnateljev sklenila če le mogoče ustanoviti svoje agencije v Češko-Slovaški, na Poljskem, v Jugoslaviji, Avstriji in na Ogrskem. Njih načrt je, da se ne bo ustanovilo samo označenih agencij, ampak tudi laboratorije, kjer to mogoče, kjer se bo izdelovalo razna Trinerjeva zdravila.

Kakor vsako leto ob tem času,

TAKO PRIREDI TUDI LETOS

**COOK COUNTY ORGANIZACIJA
SOCIALISTIČNE STRANKE**

CHICAGO, ILL.

DNE **18. JUNIJA** T. L.

VELIK PIKNIK

V PODORO SOCIALISTIČNEMU TISKU

v Riverview Parku

Na dnevnem redu bodo govori, godba, ples in prosta zabava.

VSTOPNINA 30c ZA OSEBO

VOJNI DAVEK VŠTET.

Vstopnice se dobe pri članih kluba št. 1, 20 in 224 J. S. Z. ali pa pri upravništvu "Proletarca," 3639 W. 26th St.

KITAJSKI NAČRT.

Na Kitajskem je zdravnik plačan za to, da ohranja svoje paciente pri dobrem zdravju, in njegova plača preneha, ko zbole. Ta "kitajski načrt" je gotovo pravičen v svojem bistvu, in v tem oziru imamo mi tu v Ameriki voz pred konjem. Kitajski sistem je samo praktična prilagoditev našega splošno priznanega pregovora, ki pravi: Ena unča preprečitve je vredna en funt zdravljenja. Trinerjevo grenko vino se sklada s kitajskim načrtom. Ono izčišča želodec in drob ter ga drži čistega. In tako odganja mnogo hudih bolezni, ki se jih ne da izogniti, če ni izločanje toksina ali strup, ki je neprestano v človeškem telesu, popolno. Naši odjemalci dodobra vpoštevajo to učinkovanje. Neki nasplošno znan lekarnar iz South Bend, Ind., je nam pisal dne 4. maja: "Trinerjevo grenko vino je dober izdelek, in ljudje ga imajo radi. Mi imamo odjemalce, ki kar naravnost priznajo, da je to vino edino zdravilo, ki jih ohranja zdrave, jim dovaja moč in dobro slast. In mi želimo prodajati svojim odjemalcem tisto, kar je najboljše". Drugi lekarnarji in trgovci z zdravili so istega mnenja. (Advr.)

* * *

VAŽNO ZA ROJAKE V HERMINIE.

Socialistični klub št. 69, JSZ, zboruje VSAKO TRETJO NEDELJO V MESECU ob 2 popoldne v dvorani društva Frostomisleci, št. 87, SNPJ.

Rojaki, pristopite k naši organizaciji, da s tem ojačate naše vrste.

Anton Zornik, Box 202, Herminie, Pa.

* * *

Nekateri fantasi smatrajo človeka za zverino, pa zahtevajo od njega, da naj bo angelj. Le da naj bi bil človek, jim ne gre v glavo.

NAZNANILO.

GIRARD, O. — Seja jugoslovanskega socialnega kluba št. 222, J. S. Z. se vrši vsako četrto nedeljo v mesecu ob 2. popoldne v Slovenskem domu Girardu. — Rojaki delavci, pristopite k naši organizaciji in postanite bojevnik za delavsko stvar v stah socialistične stranke. — Frank Kramar, organizator.

Edini

Jugoslovanski pogrebnik in balzamovalnik

Za tiste, ki nimajo doma prostora za postavljanje mrtvaških odrov, imamo urejeno posebno kapelo.

Na razpolago kočije in avtomobili ob vsakem času.

JOSIP PAVLAK

1814 So. Throop St., Chicago, Ill.

Telefon Canal 5903.

"THE MILWAUKEE LEADER"

Največji Ameriški socialistični dnevnik.

Naročnina: \$6.00 za celo leto, \$3.00 za pol leta in \$1.50 za tri mesece.

Naslov: 532 Chestnut Street, MILWAUKEE, WIS.

SEVEROVA ZDRAVILA VZDRŽUJEJO ZDRAVJE V DRUŽINAH.

*Suhe,
Mrtve lase*

možete preprečiti in dati lasem
tisto mehkoost, bujnost, in lepoto,
kafero si vsakdo želi ako
nadenite

**SEVERA'S
HAIR POMADE**

Izvršna, priprava za nego las,
idealna, zdravilna, in čista.

CENA 25c

Vprašajte v lekarnah.

W. F. SEVERA CO.
CEDAR RAPIDS, IOWA

John Plhak & Co.

1151-1153 W. 18th Street

Chicago,
Illinois.

Modna trgovina. Velika zaloga moških, ženskih oblek, izdelanih po najmodernejšem kroju. Cene nizke.

Povej tvojemu prijatelju, da je v njegovo lastno korist, ali postane čitatelj in naročnik Proletarca.

Kadar...

Kadar mislite na potovanje v stari kraj;

kadar želite poslati svojim rokrajskim sorodnikom, prijateljem ali znancem denar, ali kadar imate kak drug posel v starim krajem,

obrnite se na trdiko

ZAKRAJSEK & CESAREK

70-9th AVE.

NEW YORK, N. Y.

Edini slovenski pogrebnik

MARTIN BARETINČIČ

324 BROAD STREET

Tel. 1475

JOHNSTOWN, PA.